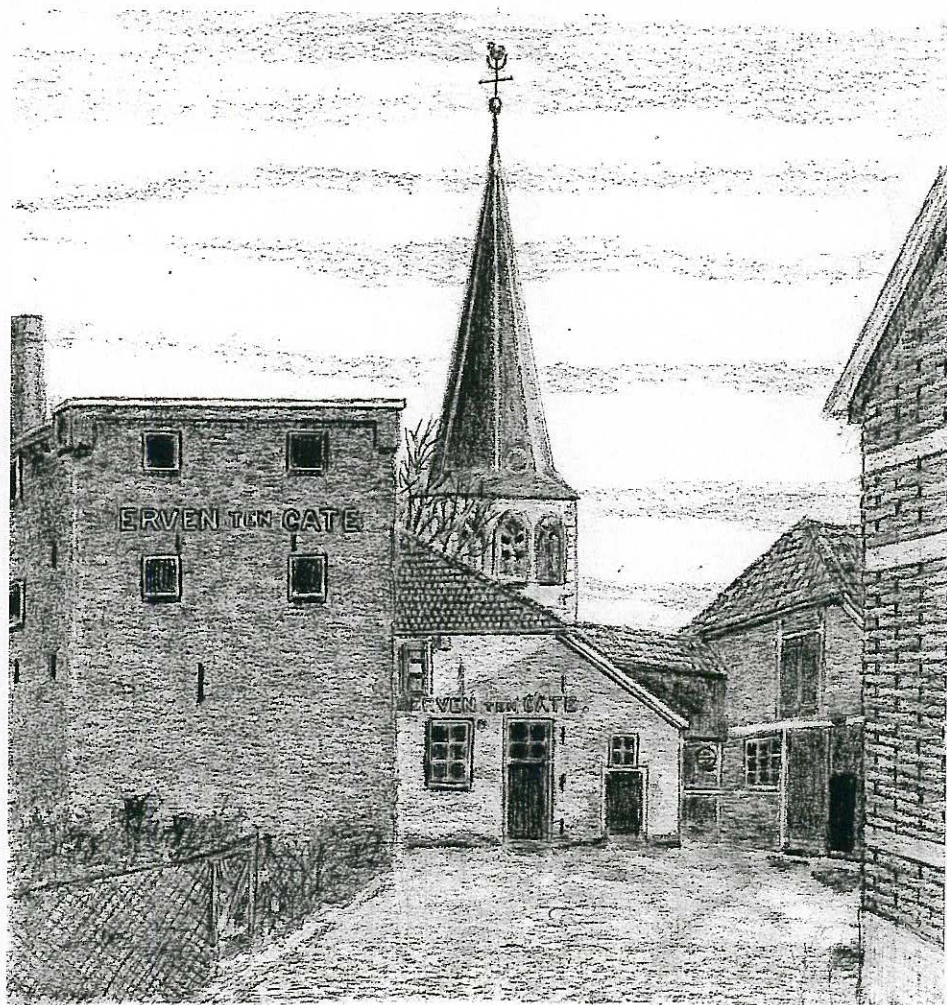

BOORN en BOERSCHOP

Met artikelen over
historie, recht en
volkskunde,
in het bijzonder
van de gemeente
Borne en
omgeving

Borne 800 jaar

Hans Leuvenink '05

Periodiek Heemkundevereniging
Bussemakerhuis Borne

Zenderen

Hertme

Bornerbroek

Borne

**Jaargang 16,
2006**

- Redactie** : F.J.van Capelleveen, R. Blödtner-Leushuis, A.J.G. Linthorst - Gruppen, H. Hassink, H.W. Temmink.
J.B.F. Leuverink (redactietekenaar).
- Redactieadres** : Goudenregenstraat 19, 7621 WE Borne, Tel. 074 2662297.
- Adviseur** : J.J. Grootenboer.
- Inzenden kopij** : Aan redactieadres. Het auteursrecht van de artikelen blijft berusten bij de afzonderlijke auteurs. De redactie behoudt zich het recht voor artikelen in te korten, te splitsen en/of te redigeren.
- Losse nummers** : € 3,00 (porto € 2,00).
- Verspreiding** : Via de boekhandelaren Bruna en Ten Voorde, Het Bussemakerhuis en de penningmeester van de Heemkundevereniging; allen te Borne.
- Abonnement** : Inbegrepen in het lidmaatschap van de vereniging.
- Lidmaatschap** : Persoonlijk lidmaatschap € 15,00/jaar; gezinslidmaatschap (2 pers./gezin) € 20,00.
- Bank** : RABO-bank Borne, rek.nr. 1456.37.409.
- Giro** : 1157524 t.n.v. Penningmeester Heemkundevereniging Bussemakerhuis.

De Heemkundevereniging Bussemakerhuis heeft als doel het beoefenen van, en het opwekken van belangstelling voor, prehistorie, historie, recht en volkskunde, in het bijzonder van de gemeente Borne en omgeving.

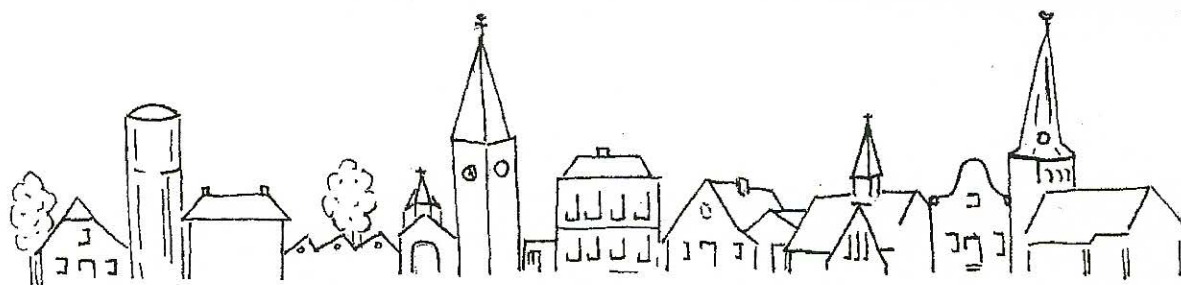
Bestuur (2006; eventuele tussentijdse mutaties worden in "Van de bestuurstafel" medegedeeld)

J. F.M. Hassels Mönning, voorzitter	Watertorenstraat 14	7622 EG	Borne	2661581
L. Leurink, secretaris	Zuid Esch 31	7622 DB	Borne	2663160
H.J.M. Westerik, penningmeester	Doddegras 11	7623 DK	Borne	2662740
H.J. Oude Aarninkhof	Erve Escher 3	7625 NG	Zenderen	2662767
G.J.M. ter Beke, lid	De Reimer 1	7625 PT	Zenderen	2663168
R. Blödtner-Leushuis; lid	Cor Hilbrinkstraat 56	7622 EW	Borne	2668908
G.H. Smoors, lid	Wensinkstraat 45	7622 KR	Borne	2665048
H.A.M. Woolderink, lid	Stroom Eschlaan 75	7623 CW	Borne	2663744

Bij de voorplaat: Meer dan 200 jaar was "De Grutter" een begrip in Borne. Het oude familiebedrijf heeft uiteindelijk helaas ook het veld moeten ruimen door de veranderingen in de nieuwe tijd. Veel ouderen echter, zullen zich het *Gruttersganke* nog wel herinneren. Het smalle weggetje liep over het terrein van de Grutter van de Grotestraat, vanaf "De Harmonie" die nog steeds bestaat, naar de Oude Kerk. In het tegenwoordige woonwijkje draagt het nu wat bredere weggetje de naam *Potkampstraat*.

De prachtige tekening is gemaakt door onze redactietekenaar J.B.F. Leuverink.

Overname van de inhoud, of delen daarvan, is uitsluitend toegestaan na schriftelijke toestemming van de redactie.

BOORN en BOERSCHOP

Jaargang 16, No. 2, Oktober 2006

Verschijnt 2 maal per jaar

Inhoud	Redactie	37
In Memoriam Frits van Capelleveen	Redactie	38
In Memoriam Ria van Harten-Fransen	Bestuur	40
Van de redactie	Redactie	41
Brooksprokkels 8	A. Slot-Platenkamp	42
De boerderijen van Hertme 2	H.A.M. Woolderink	43
Bosmans paadje (gedicht)	J. Kleinman	48
Eer hofmeijer en R.K. geestelijkheid aangetast	G.A.B. Nijhuis	49
Monument 24	Redactie	53
De Bongerd en de laatste oorlogsdagen	J.J. Grootenboer.	54
't Oaldeste trapveeld van Boorn	J.Kwast	58
Zo was't, zo is't	Redactie	60
Over "Oale Boornsen" 8	R. van Goethem	61
Hofdag op de Meijershof (gedicht)	Vrederik	66
Ooit gesloopt 21	J.B.F. Leuverink	67
Historische Hofdag te Borne	Redactie	69
Meester G.H. te Velthuis onderwijzer te Borne	Chroniqueur	72
De Hr. Ms. Borne hielp de zee mijnenvrij te maken	Redactie	76
Wolven op het Landgoed Weleveld	Redactie	77
Jaap Grootenboer gecoreerd	Redactie	77
Van de bestuurstafl	Bestuur	78
Borne heeft eindelijk een eigen muntstuk	Redactie	79
Nog leverbare uitgaven via de Heemkundevereniging Bussemakerhuis	Redactie	80

Herkomst illustraties:

Ansichtkaart: 60(boven)

Archief Gemeente Borne: 41; 51;60

Collectie F.J. van Capelleveen, Borne: 39;42;43;48;51;53;58;60(onder);58;69;70;71

Collectie G. Nijkamp, Borne: 46;

Collectie H. Velner, Borne: 50

Fam. archief M.G.E. van Harten-Fransen, Borne: 40

J.J. Grootenboer, Borne:54;55

J.B.F. Leuverink, Borne:39;

E. Scholten, Bornerbroek: 42

Periodiek Heemkundevereniging Bussemakerhuis Borne

In Memoriam

Frits van Capelleveen (1936 – 2006)

De locomotief van Boorn en Boerschop is definitief gestopt!

Op zondag 18 juni jl. is Frits van Capelleveen, redacteur van ons verenigingsblad, overleden. Frits was vanaf het begin (1991) van onze periodiek de motor om wie alles draaide, al wilde hij daar zelf niets van horen. “**Wij doen het met elkaar**”, was zijn credo. Nooit vooraan willen staan, dat sierde hem. Het gezegde “*Eenvoud en deugd zijn het kenmerk van het ware*” zou op hem van toepassing kunnen zijn.

In de loop der jaren zijn uit de redactie Hennie Velner en Willem IJzereef hem voorgegaan; vooral met Willem had hij een zeer bijzondere band. Vorig jaar memoreerden wij De munt is alleen in Borne een wettig betaalmiddel voor een periode vanaf de presentatie op 11 mei tot en met 31 december van dit jaar.

onze honderdste vergadering van *Boorn en Boerschop* met een hapje en een drankje in de *Schöppe* van Hassels Mönning waarbij vele herinneringen werden opgehaald.

Op 2 januari jl. gaf Frits te kennen vanwege gezondheidsklachten te willen en moeten stoppen met de reactiewerkzaamheden van *Boorn en Boerschop*. Gelukkig heeft hij nog mee mogen maken dat de redactie werd aangevuld met twee nieuwe leden, Anja Tanke en Jan Deckwitz. Frits heeft deze twee nog gedeeltelijk kunnen inwerken, in het volste vertrouwen dat zijn werk wordt voortgezet. Frits was zo betrokken bij de voortgang van *Boorn en Boerschop* dat hij de dag voor zijn overlijden aan Huub, zijn zoon, het verzoek deed mij de map met de voorbereiding van het 2^e nummer van 2006 te brengen. Ik heb zijn zoon toen gevraagd zijn vader de belofte over te brengen dat we ons uiterste best zullen doen er een mooi nummer van te maken.

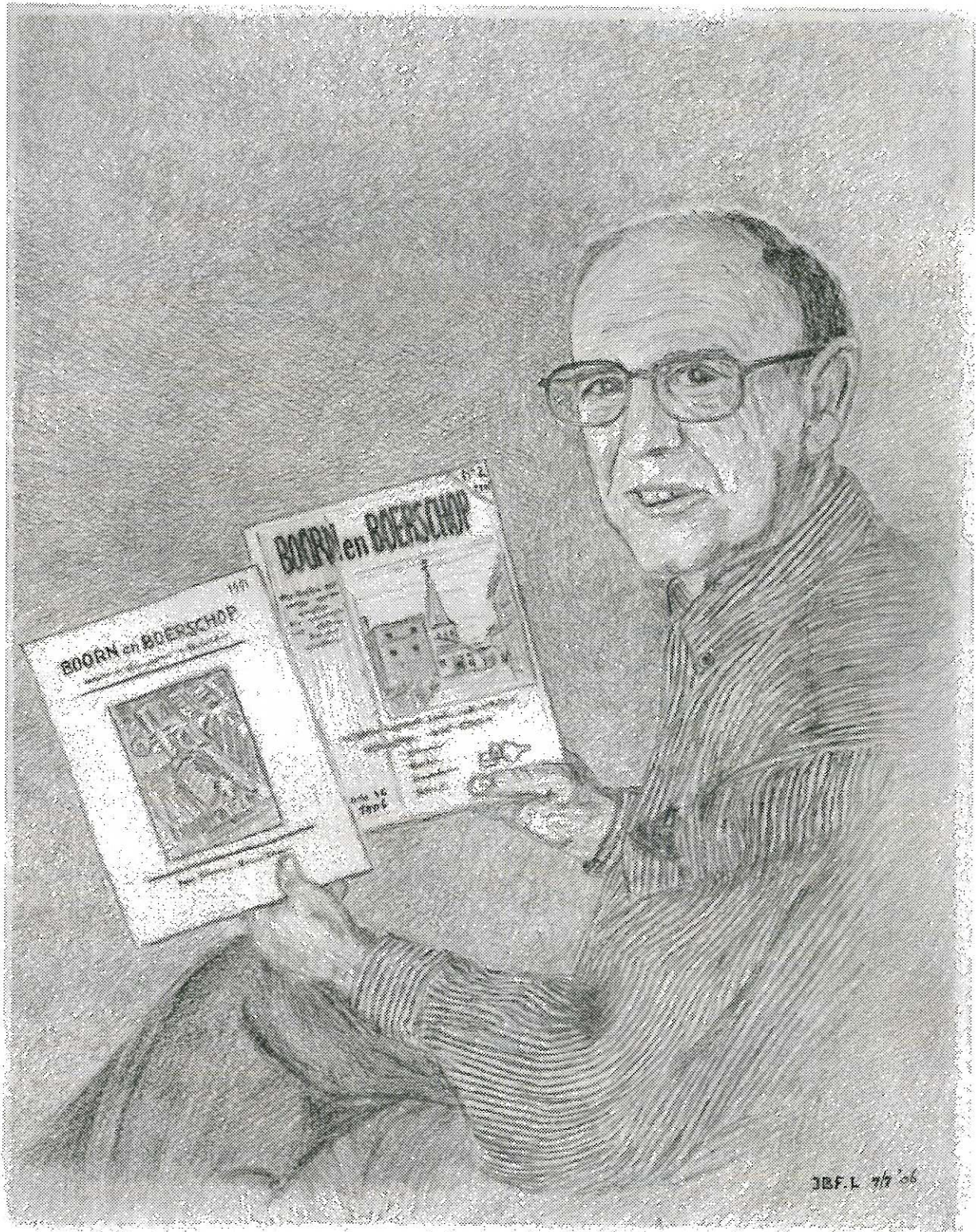
Wie had kunnen denken dat we nu, in de laatste *Boorn en Boerschop* van Frits, zijn in memoriam zouden moeten schrijven. We zullen proberen *Boorn en Boerschop* in de geest van Frits voort te zetten, maar het zal nooit meer hetzelfde zijn.

Veel heeft Frits gedaan, maar ik weet zeker dat hij ook heel veel niet heeft kunnen afmaken, o.a. zijn boek over heraldiek. We verliezen in Frits niet alleen de motor van ons clubblad, maar ook een fijne vriend. In onze herinnering blijft hij voortleven als een rustig, eenvoudig en respectvol mens. Donderdag 22 juni 2006 hebben we in het crematorium te Usselo onder grote belangstelling afscheid van hem genomen.

Frits bedankt.

Tilda, kinderen, kleinkinderen en overige familieleden, veel sterkte in de komende tijd.

Namens de redactie van B&B
Henk Temmink

Treffender konden wij het niet weergeven: Frits, met zijn eerste en laatste "Boorn en Boerschop" in handen.

In Memoriam

Ria van Harten - Fransen (1914 – 2006)

Op zaterdag 28 januari jl. is ons erelid Ria van Harten-Fransen overleden. Ondanks haar hoge leeftijd van ruim 91 jaar is zij, toch nog onverwacht, van ons heen gegaan. Wie kende haar niet in Borne en omstreken; niet alleen in de Heemkundekringen maar ook als lid van het zangkoor van de St. Theresia-parochie. Vaak zag men haar, zelfs nog op hoge leeftijd, in gezwinde spoed door Borne en de boerschop fietsen. Altijd druk en als “een klein baasje” in de weer, bezig met haar passie voor de historie van Borne en de naaste omgeving.

Nagenoeg vanaf de oprichting was ze lid van onze vereniging. Ook is ze jarenlang, van 1976 tot 2000, bestuurslid geweest; daarnaast was ze vanaf het prille begin vele jaren redactielid van ons blad “*Boorn en Boerschop*”, waarvoor ze nog regelmatig artikelen schreef. Menigmaal bezocht ze archieven; zodra ze vernam dat bestuursleden of bekenden in het Rijksarchief in Zwolle moesten zijn, lifte ze dankbaar mee. Van haar hand verscheen een respectabel aantal boeken, waaronder de serie boekwerkjes *Verhalen uit vorige eeuwen rond de gemeente Borne*. Ze schreef deze op haar eigen wijze: steeds weer ging ze letterlijk en figuurlijk de boer op en wist ze verhalen te achterhalen en bronnen te vinden die de moeite waard waren om vast te leggen en zodoende belangstellenden er kennis van te laten nemen. Ook heeft ze met enkele anderen belangrijk werk verricht in het boerderijen- en veldnamenonderzoek in en rond onze gemeente. Alhoewel nog niet in boekvorm uitgegeven, zijn de eeuwenlang gebruikte namen wel in kaart gebracht en voor het nageslacht vastgelegd. Het zou mooi zijn als het via onze vereniging alsnog tot een uitgave komt. Ook zou het wenselijk zijn om al haar boekwerkjes van de serie “*Verhalen uit*” in de nabije toekomst tot één boekwerk te bundelen en uit te geven.

Ria van Harten heeft een vruchtbaar leven geleid, niet alleen als amateur-historica, maar ook in haar huwelijk. Als oudste uit een kinderrijk gezin voedde zij samen met haar man tien kinderen op. Op haar 90e verjaardag werd ze tot haar grote verrassing, mede voor haar werk op historisch gebied, geridderd. Op deze koninklijke onderscheiding was zij zelf, maar vooral haar kinderen, erg trots. Haar omvangrijke archief, waar onder vele dia's van boerderijen, heeft Ria onze vereniging nagelaten. We hopen er een dankbaar en gepast gebruik van te maken.

We wensen haar kinderen, kleinkinderen en achterkleinkinderen veel sterkte met hun verlies. Wij houden als Heemkundevereniging goede herinneringen aan ons erelid Ria van Harten-Fransen.

Bestuur Heemkundevereniging Bussemakerhuis Borne

VAN DE REDACTIE

De redactie van *Boorn en Boerschop* heeft dit jaar een flinke verandering ondergaan. Frits van Capelleveen gaf begin januari aan op relatief korte termijn te moeten stoppen met zijn redactiewerk. Op grond hiervan zijn twee nieuwe redactieleden, Anja Tanke en Jan Deckwitz, benoemd om het blad inhoudelijk vorm te geven. Na een redactievergadering nam Frits het op zich de nieuwe redactieleden in te werken.

Na afloop van een eerste gesprek bij Frits thuis in zijn werkkamer bleek pas goed welk werk hij heeft verzet, de aandacht die hij hieraan gaf en de zorgvuldigheid waarmee hij het blad gereed maakte voor de drukkerij. Zou de redactie in haar nieuwe samenstelling en zonder Frits deze kwaliteit ooit kunnen leveren? Alleen met volledige inzet en mogelijk een nieuwe taakverdeling zal dit misschien haalbaar zijn.

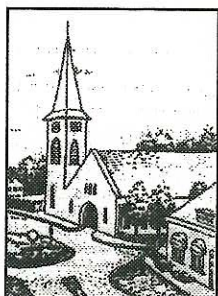
Ook het wegvallen van een van onze schrijvers, Ria van Harten-Fransen, is voor ons een groot verlies. Zij was altijd bereid mee te werken aan en na te denken over de inhoud van *Boorn en Boerschop*. En vaak kwamen dan verrassende onderwerpen aan de orde. Dat zij onze vereniging haar persoonlijk archief heeft nagelaten tekent haar in het bijzonder. Hieruit zullen we na inventarisatie nog vaak kunnen putten.

Het voor u liggend blad is in hoofdzaak door Frits samengesteld. Hij heeft auteurs van de verschillende artikelen benaderd en een eerste concept hiervan verwerkt. Ook de foto's en tekeningen bij de artikelen zijn merendeels in overleg met auteurs door hem verzameld en verwerkt. Zijn 16-jarige ervaring als redactielid heeft hij echter niet meer kunnen overdragen aan de nieuwe redactie.

De redactie staat nu voor de klus om u met ingang van 2007 een nieuw blad te leveren. Dit kan alleen met inzet van allen en we gaan er dan ook voor. Inmiddels is ook Berend Jager als nieuw redactielid toegetreden. Wij zijn ons ervan bewust dat we de relatiekring van Frits deels missen. Natuurlijk, een adresboek van potentiële auteurs is snel te raadplegen maar daarmee heb je nog geen kant en klaar artikel. Wij vragen dan ook alle leden van de vereniging mee te denken over nieuwe onderwerpen en potentiële auteurs. Ook ideeën en adviezen zijn zeer welkom. Wij zijn nieuwsgierig naar uw reactie.

De redactie van *Boorn en Boerschop* is te benaderen op het nieuwe redactieadres;
Blauwgras 68, 7623GL Borne,
Telefoon: 266 59 92,
Emailadres: deckwitz@home.nl

De redactie van "Boorn en Boerschop"

BROOKSPROKKELS 8

Kerkvervolging en schuurkerken

Keizer Karel V (1500-1558) zag tot zijn ergernis dat het protestantisme, vooral in Twente, steeds meer terrein won. Al in 1529 werd een plakkaat afgekondigd tegen deze opkomende ketterij van Luther. Nergens veroorzaakte deze ketterij zoveel onheil als in Twente. Het volk verzette zich fel tegen de nieuwe leer, hoewel alles, naar uiterlijke schijn, onveranderd leek te blijven. Pas in 1594 werd begonnen met het afbreken van altaren en het vernielen van beelden. Nadat Philips II zijn vader in 1555 was opgevolgd, drong Karel V aan op het vermeerderen van het aantal bisdommen. Zo werd in 1599 door Paus Paulus IV het bisdom Deventer opgericht en verdeeld in o.a. de decanaten Oldenzaal en Ootmarsum. Het bisdom Deventer echter was in 1630 alweer verdwenen.

Na de sloop van veel kerkinterieurs kwam de reformatie rond 1598 in Twente goed op gang. De R.K.-kerkmeesters werden van de ene op de andere dag als protestantse kerkenraad aangemerkt. Tot ongeveer 1670 is dat zelfs zo gebleven.

De kerkgangers van Bornerbroek, waar nog geen eigen kerk was, kerkten o.a. in Borne en Delden. Richting Borne maakte men gebruik van de *Kerkendiek*. Dat is zeer waarschijnlijk dezelfde weg als de latere Oude Postweg. In Bornerbroek werd echter ook een kerkdienst gehouden en wel om de andere zondag op de boerderij Het Bolscher en Het Wierike. Er werd dan gebruik gemaakt van een draagbaar altaar van eikenhout. Ook op het Grootenhuis in Hertme en Het Hulscher in Zenderen werden diensten gehouden. Deze missen werden allemaal vanuit Hertme bediend.

De boerderijen "Het Bolscher" en "Groot Wierike" waar om de week gekerkt werd.

De Drost van Twente was redelijk tolerant en zo rond 1780 mocht men wel weer een kerk bouwen, als deze maar niet in de omgeving opviel. Zo kregen die kerken het uiterlijk van een met stro gedekte schuur, zonder schoorsteen! Het was Pastoor Lammerink van Borne die uiteindelijk de stoot gaf tot de bouw van de eerste echte kerk in Bornerbroek. Deze kwam er pas in 1803 toen de Statie Bornerbroek werd opgericht.

A. Slot-Platenkamp

Elk dak hef zien ongemak

DE BOERDERIJEN VAN HERTME 2

In de vorige aflevering beschreven wij in vogelvlucht de oude erven van Hertme en de bewoners. In dit vervolgartikel wordt de volkstelling van 1795 behandeld en worden de huizen genoemd die in 1801 werden omgeslagen om een bijdrage te leveren aan de marke, een soort belasting dus. Als bijlage is nog een lijst van bewoners van de boerderijen in Hertme in 1988 opgenomen.

In 1795 wordt er weer een **volkstelling** gehouden (Lit. 7). Het blijkt dat de bevolkingsdruk enigszins is afgenomen, want in Hertme worden dan in totaal 208 personen geteld. Hierna volgen de namen van de hoofden der huisgezinnen, hun beroep en het aantal personen dat hun gezin telt. De volgorde der namen is zoals in de volkstellingslijst. Tussen haakjes wordt het nummer en de naam gegeven overeenkomstig de vorige aflevering (zie *Boorn en Boerschop* 2006 nummer -1-).

Erve Velthuis zoals het prachtige voorhuis van verre zichtbaar is vanaf de Velthuisweg.

Lijst van de tellinge der mensen, in de boerschap Hertme gerigts Borne. Gedaan tussen 21 en 31 oktober 1795 volgens publicatie van de representanten van 't volk van Overijssel.

(42 Jenneboer)	Gerardus Jenneboer	bouwman	2
(9 Stroonboer)	Geziena Stoonboer	bouwman	7
(29 Oude Egberink)	Hendriena Snieders	wever	3
(7 Engbrink)	Hindrik Egbrink	bouwman	10
(31 Rutgerink)	Jan Rotgerink	bouwman	3
(32 Schopman)	Jannis Schuurink	wever	4
(43 Hekkers Hutte)	Hendriena Laarhuis	behoefstig	2
(43 Hekkers Hutte)	Zwenne te Wierik	daghuurster	3
(13 Laarhuis)	Fenne Laarhuis	behoefstig	2
(20 Sonder)	Gerrit Zonders	wever	9
(14 Wevershuis)	Waander Weevers	wever	3
(15 Kostershuis)	Zweer Gospelen	catoenspinner	9
(10 Groothuis)	Berent Groothuis	bouwman	6
(33 Oude Groothuis)	Geeze Oude Groothuis	spinster	3
(21 De Kolk)	Bertus Kolk	wever	5
(34 Koster)	Antony Koster	bouwman	5
(44 R.K.Pastorie)	De pastoor Muller op den kolk		
(35 Oude Haar)	Jan Oude Haar	wever	2

(6 De Haar)	<i>Grades Haarink</i>	<i>bouwman</i>	5
(24 Hulshuis)	<i>Jan Hulshuis</i>	<i>wever</i>	8
(12 Pigge)	<i>Hindrik Pigge</i>	<i>bouwman</i>	3
(26 Kolner)	<i>Bertus Kölner</i>	<i>bouwman</i>	5
(8 Kolner Jans)	<i>Jan Kölner</i>	<i>bouwman</i>	5
(45 Weghorst)	<i>Hindrik Weghorst</i>	<i>daghuurder</i>	2
(36 Emptenbelt)	<i>Gerrit Kleissen</i>	<i>klompmaker</i>	5
(46 Roskam)	<i>Hindrik Roskam</i>	<i>wever</i>	5
(37 Zwartkotte)	<i>Jan Zwartkotte</i>	<i>wever</i>	7
(11 Meulenbroek)	<i>Jan Molenbroek</i>	<i>bouwman</i>	8
(38 Oude Meulenbroek)	<i>Jan Oude Moelenbroek</i>	<i>wever</i>	4
(19 Oude Veldhuis)	<i>Bertus oude Veldhuis</i>	<i>wever</i>	3
(2 Veldhuis)	<i>Jan Veldhuis</i>	<i>bouwman</i>	6
(39 Hofte)	<i>Lambert Hofte</i>	<i>daghuurder</i>	3
(23 Pieper)	<i>Gerrit Jan Pypers</i>	<i>wever</i>	2
(27 Oude Aaldrink)	<i>Gerrit oude Aalderink</i>	<i>daghuurder</i>	4
(25 Oude Greve)	<i>Fenne Oude Greevink</i>	<i>wever</i>	4
(25 Oude Greve)	<i>Jannis Oude Greevink</i>	<i>wever</i>	2
(5 Aalderink)	<i>Jan Aalderink</i>	<i>bouwman</i>	6
(22 Kotte)	<i>Gerrit ten Kate</i>	<i>daghuurder</i>	4
(3 De Greve)	<i>Jan Greevink</i>	<i>bouwman</i>	8
(28 Hommers)	<i>juffer Hommels op Bertelink</i>		
(4 Groot Bertelink)	<i>Gerrit Bertelink</i>	<i>bouwman</i>	3
(40 Oude Bertelink)	<i>Jannis Oude Bertelink</i>	<i>wever</i>	3
(41 Klein Bertelink)	<i>Antony Bertelink</i>	<i>bouwman</i>	5
(18 Strykershuis)	<i>Berent Strykers</i>	<i>spinner</i>	2
(17 Oude Misdorp)	<i>Janna Oude Misdorp</i>	<i>behoefstig</i>	2
(30 Boomkamp)	<i>Stiene Grimberg</i>	<i>catoenspinster</i>	3
(1 Misdorp)	<i>Gerardus Misdorp</i>	<i>bouwman</i>	7

Het helaas verdwenen "erve Pigge" dat aan de Pigge Landen heeft gestaan nabij de Hertmerweg.

Tot slot van de serie overzichten van huizen in Hertme wordt hier opgenoemd een "uitzetting" (= verdeling of omslag naar draagkracht) over de marke Hertme uit het jaar 1801. Als de marke geld moest betalen voor b.v. de grondbelasting of het onderhoud van de kerk, de pastorie of de school, dan werden de kosten naar rato van draagkracht omgeslagen (uitgezet) over de diverse boerderijen.

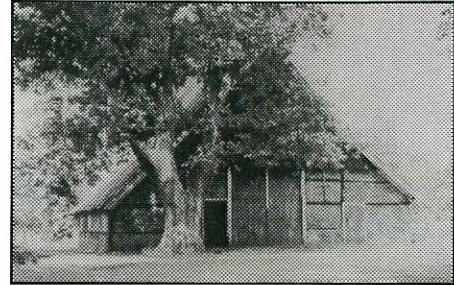
Er is nog een bewaard gebleven *uitzetting over de marke Hertme* (opgemaakt in de maand maart 1801; Lit. 8). Er werd blijkbaar grond aangekocht benodigd voor de kerk te Hertme.

(1 Misdorp)	<i>Misdorp</i>	<i>fl. 22, 10, 0</i>
(30 Boomkamp)	<i>Boomkamp</i>	<i>fl. 5, 12, 8</i>
(9 Stroonboer)	<i>Stroonboer</i>	<i>fl. 15, 0, 8</i>
(42 Jenneboer)	<i>Jenneboer</i>	<i>fl. 7, 10, 0</i>
(29 Oude Egberink)	<i>Oude Egbrink</i>	<i>fl. 2, 16, 4</i>
(7 Engbrink)	<i>Engbrink</i>	<i>fl. 18, 15, 0</i>
(31 Rutgerink)	<i>Jan Rotgerink</i>	<i>fl. 7, 10, 0</i>
(32 Schopman)	<i>Schopman</i>	<i>fl. 5, 12, 8</i>
(43 Hekkers Hutte)	<i>Abram</i>	<i>fl. 3, 15, 0</i>
(13 Laarhuis)	<i>Laarhuis</i>	<i>fl. 1, 2, 8</i>
(14 Wevershuis)	<i>Wevers</i>	<i>fl. 7, 10, 0</i>
(20 't Sonder)	<i>Zonders</i>	<i>fl. 7, 10, 0</i>
(15 Kosterhuis)	<i>Gospelen</i>	<i>fl. 7, 10, 0</i>
(10 Groothuis)	<i>Groothuis</i>	<i>fl. 19, 13, 12</i>
(33 Oude Groothuis)	<i>Oude Groothuis</i>	<i>fl. 7, 10, 0</i>
(21 De Kolk)	<i>Bertus Kolk</i>	<i>fl. 7, 10, 0</i>
(34 Koster)	<i>Koster</i>	<i>fl. 9, 7, 8</i>
(35 De Oude Haar)	<i>Oude Haar</i>	<i>fl. 7, 10, 0</i>
(6 De Haar)	<i>Haarink</i>	<i>fl. 19, 13, 12</i>
(12 Pigge)	<i>Pigge</i>	<i>fl. 11, 5, 0</i>
(26 Kolner)	<i>Bertus Kölner</i>	<i>fl. 15, 0, 0</i>
(8 Kolner Jans)	<i>Jan Kölner</i>	<i>fl. 19, 13, 12</i>
(45 Weghorst)	<i>Weghorst</i>	<i>fl. 7, 10, 0</i>
(-- Timmerman Saasveld)	<i>Timmerman</i>	<i>fl. 7, 10, 0</i>
(36 Emptenbelt)	<i>Emptenbelt</i>	<i>fl. 7, 10, 0</i>
(46 Roskam)	<i>Roskam</i>	<i>fl. 7, 10, 0</i>
(37 Zwartkotte)	<i>Zwartkate</i>	<i>fl. 3, 15, 0</i>
(38 Oud Meulenbroek)	<i>Luerkhuis</i>	<i>fl. 6, 15, 0</i>
(11 Meulenbroek)	<i>Molenbroek</i>	<i>fl. 11, 5, 0</i>
(19 Oud Veldhuis)	<i>Oude Veldhuis</i>	<i>fl. 6, 11, 4</i>
(2 Veldhuis)	<i>Veldhuis</i>	<i>fl. 19, 13, 12</i>
(39 De Hofte)	<i>Hofte</i>	<i>fl. 5, 5, 0</i>
(23 Pieper)	<i>Pyper</i>	<i>fl. 5, 12, 8</i>
(25 Oude Greve)	<i>Wed. Oude Greevink</i>	<i>fl. 4, 13, 12</i>
(25 Oude Greve)	<i>Jannis Oude Greevink</i>	<i>fl. 4, 13, 12</i>
(3 De Greve)	<i>Greevink</i>	<i>fl. 19, 13, 12</i>
(4 Groot Bertelink)	<i>Gerrit Bertelink</i>	<i>fl. 18, 15, 0</i>
(40 Oude Bertelink)	<i>Oude Bertelink</i>	<i>fl. 5, 12, 8</i>
(41 Klein Bertelink)	<i>Tony Bertelink</i>	<i>fl. 18, 15, 0</i>
(18 't Strykershuis)	<i>Strykers</i>	<i>fl. 5, 12, 8</i>
(17 Oude Misdorp)	<i>Oude Misdorp</i>	<i>fl. 3, 15, 0</i>
(5 Aalderink)	<i>Aalderink</i>	<i>fl. 19, 13, 12</i>
(27 Oude Aalderink)	<i>Oude Aalderink</i>	<i>fl. 6, 11, 4</i>
(22 Kotte)	<i>Kateboer</i>	<i>fl. 5, 1, 2 8</i>

De volgorde in deze lijst is nagenoeg identiek aan die van de volkstelling van 1795 en is tevens gesteld in hetzelfde handschrift. We missen echter het Hulshuis (24) omdat de bewoner protestant was, alsmede het Hommers (28) en de R.K. Pastorie (44). De lijst is als bijlage 1 bij dit artikel is opgenomen.

De in de lijst genoemde geldbedragen zijn uitgedrukt in guldens, stuivers en penningen. 1 Gulden had, net als voor de invoering van de Euro, een waarde van 20 stuivers en een stuiver had een waarde van 16 penningen.

Ook erve Roskam is helaas verdwenen. Het heeft gestaan aan de noordzijde van de Oude Postweg, precies tegenover het kerkpad.

Hoewel het overzicht erg “in vogelvlucht” is, hoop ik toch dat de lezer door het gebodene een idee krijgt over het ontstaan van de samenleving in de buurtschap (thans kerkdorp) Hertme en over de ouderdom van de daarbij betrokken boerderijen. Daarin zijn ook enige wetenswaardigheden verweven over het leven in lang vervlogen tijden.

H.A.M. Woolderink.

Literatuur

1. Drs A.L. Hulshof,
Het Schattingsregister van Twente van 1475.
Zwolle 1953.
2. Het verpondingsregister van Twente van 1601.
Vereniging Oudheidkamer Twente 1985.
3. R.A.O. Statenarchief nummer 2456.
4. R.A.O. Statenarchief nummer 2604.
5. Vuurstedenregister 1675; R.A.O. Statenarchief nummer 2568.
6. Volkstelling 1748; R.A.O. Statenarchief.
7. Volkstelling 1795; R.A.O. Statenarchief.
8. Uitzettinge over de markte Hertme; Archief R.K.Parochie Hertme.

't Is nen goden boer wel geald en mest tevöl hef

De bewoners van de boerderijen in Hertme anno 1988

Bijlage 1.

1. Misdorp	Fam. de Jong	Kruisselbrink 1
2. Veldhuis	Fam. J. Blenke	Weteringsdwarsweg 1
3. De Greve	Fam. ten Dam	Aalderinksweg 2
4. Bartelink	Fam. ter Keurs	Weerselosestraat 301
5. Aalderink	Fam. Meijer	Veldhuisweg 1
6. De Haar	Fam. M. Huiskes	Hertmerweg 35
7. Engbrink	Fam. Broekhuis	Hedeveldsweg 3
8. Kolner Jans*	Fam. Stege	Oude Postweg 1
9. Stroonboer	Fam. Kraaijeveld	Hedeveldsweg 1
10. Groothuis	Fam. W. Meijer	Lodieklanden 1
11. Meulenbroek	H. Meulenbroek	Meulenbroekseweg 1
12. Pigge	afgebroken ongeveer 1948	
13. Laarhuis	afgebroken ongeveer 1842	
14. Wevershuis	Fam. T. Misdorp	Hedeveldsweg 5
15. Kosterhuis	Fam. H. Schabbink	Lodieklanden 2
16. Kuipershuis	Fam. Lohuis	Piggelanden 1
17. Oude Misdorp* ²	Fam. Olde Veldhuis	Hedeveldsweg 10
18. Strykershuis	afgebroken	
19. Oud Veldhuis	afgebroken ongeveer 1840	
20. Sonder	Fam. Stubbe	Hedeveldsweg 7
21. De Kolk* ³	verplaatst ongeveer 1902	
22. Kotte* ⁴	Fam. Kemna	Piepersveldweg 5
23. Pieper	Fam. Russchenkamp	Piepersveldweg 9
24. Hulshuis	Fam. ter Keurs	Hertmerweg 36
25. Oude Greve	Fam. H. Hesselink	Piepersveldweg 7
26. Kolner (Strik)	Fam. Hilbrink	Kerkweg 3
27. Oude Aalderink	afgebroken voor 1820	
28. Hommers	Fam. Jensma	Bartelinksweg 2
29. Oude Egberink	Fam. Zegger	Hedeveldsdwarsweg 1
30. Boomkamp	afgebroken	
31. Rutgerink	afgebroken	
32. Schopman	afgebroken ongeveer 1876	
33. Oude Groothuis	Spookhuis, onbewoond	Lodieklanden 4
34. Koster* ⁵	Fam. A.H. Schabbink	Kerkweg 1
35. Oude Haar	afgebroken	
36. Emptenbelt	Fam. Kleissen	Kerkweg 2
37. Zwartkotte	Fam. Back	Zwartkotteweg 2
38. Oude Meulenbroek* ⁶	Fam. Oude Egbrink	De Marke 1-3
39. HöfteFam.	Hesselink	Höftendiek 6
40. Oude Bartelink	afgebroken voor 1820	
41. Klein Bartelink	afgebroken ongeveer 1837	
42. Jenneboer	Fam. Hobbelt	Hedeveldsweg 6
43. Hekkers Hutte	Fam. Vollenbroek	Bartelinksweg 1
44. R.K. Pastorie	Pastoor Lenssen	Hertmerweg 29
45. Weghorst	Fam. Weghorst	Hoge Horst 2
46. Roskamp	Fam. Regtuit	Oude Postweg 3
--.Timmerman,	Fam. Workel, Dulderbroekweg 14	Saasveld

* Verplaatst ongeveer 1850

*² Verplaatst ongeveer 1828

*³ Verplaatst ongeveer 1902

*⁴ Verplaatst, lag eerst bij De Greve

*⁵ Verplaatst ongeveer 1840

*⁶ Verplaatst ongeveer 1840, lag naast Meulenbroek

BOSMANS PAADJE

*Wat ruuge böske 'n wal,
Het pad van gruusig zaand.
Ne striepel grös, zo in de midd',
Wat peppel an de kaant.*

*Wie gung 'n vleegersstökskes snien',
Ne 'n pleerhooft oet 'n vleur.
Ne 'n straamp 'n veur n 'n kattedepul,
Ne 'n pijl en boog... ne 'n speer.*

*Ne greune wei met gelle bloom 'n,
Ne 'n dreenkoel, met wat reet.
Met salamanders... stekkelboars,
Ze zatt 'n d'r bie de vleet.*

*Dree jungskes met ne viskegar,
De zonne op het hoar.
Ne sjempot... salamanders vang 'n,
Dat was zowat veur zeumtig joar.*

Jan Kleinman.

Wa-j an joonkheid verleet, win iej an herinneringen

EER HOFMEIJER EN R.K. GEESTELIJKHEID AANGETAST

De Nederlandse Opstand (80-jarige oorlog) heeft, onder invloed van de reformatie tot gevolg gehad dat in de zeven gewesten (waaronder Overijssel) andere dan de gereformeerde godsdienst niet meer openlijk mochten worden uitgeoefend. Was dit in de Hollanden reeds rond 1580 ingevoerd, in Twente heeft de invoering enkele decennia geduurd. In 1598 liet de nog staatsgezinde drost Johan van Voorst plakkatens ophangen tegen de niet-gereformeerde godsdiensten. Maar, gesteund door de Heer van Weleveld, stond in Borne de luthersgezinde Niehoff nog op de kansel.

Hoewel de altaren op last van de overheid moesten worden afgebroken, gebeurde dat niet overal omdat men o.a. bevreesd was voor terugkeer van de Spanjaarden. Metselaars uit Gildehaus werden toen bereid gevonden de altaren alsnog te slopen. In 1597 was het katholieke bolwerk Oldenzaal door het staatse leger ingenomen maar men moest dit in 1605 weer aan de Spanjaarden prijsgeven.

Te begrijpen valt dat de over het algemeen katholiek gebleven bevolking het met haar geloofsbeleving erg moeilijk had. Ze werd heen en weer geslingerd. De reactie was, hoe meer onderdrukking, hoe meer tegenstand. Sinds de herovering van het door Spaanse troepen bezette Oldenzaal door Ernst Casimir in 1626, werd het er voor de katholieken in Twente niet gemakkelijker op om hun godsdienst blijvend uit te oefenen. Door het katholieke bolwerk Oldenzaal werd in geheel Noord-Oost-Twente de katholieke godsdienst feitelijk verstevigd, maar in het meer zuidelijke en westelijke gedeelte van Twente kreeg de "*ware christelijke religie*" meer aanhang.

In 1633, toen de eerste predikant in Oldenzaal werd benoemd, waren er nog meer dan 20 geestelijken in de stad. Vanaf 1633 echter, was Oldenzaal geen vrijplaats meer voor de katholieke geestelijkheid. Enkelen van hen gehoorzaamden niet aan de gereformeerde classis en bleven de zielzorg rondom Oldenzaal uitoefenen. Omdat de meeste R.K. kerken toen door de aanhangers van de *Nieuwe Leer* werden gebruikt, gingen de katholieken in schuurkerken hun bijeenkomsten houden. In het Gericht Borne waren schuurkerken op de erven 't Groothuis in Hertme, 't Hulscher in Zenderen en 't Wierik in Bornerbroek. In Oldenzaal mochten de kanunniken blijven wonen; ze kregen tot hun dood een kleine jaarlijkse toelage, tenminste als ze zich maar van zielzorg onthielden.

Rond 1640 zou in Delden en omgeving de geestelijke Gerardus Eylers (geboren te Oldenzaal) actief zijn geweest. Deze zou hulp hebben gekregen van Gerardus Potcamp (afkomstig uit Borne: de man die later pastoor werd in Lingen, maar als hulpbisschop in Leiden stierf in het jaar 1705: bron 1.).

In de overwegend calvinistische plaatsen had de katholieke geestelijkheid het niet gemakkelijk. Ze was vaak het mikpunt van spot omdat ze afbreuk deed aan de *ware christelijke religie*. Op alle mogelijke manieren werd ze dan ook in diskrediet gebracht. Diverse publicaties van de Staten-Generaal en de Staten van Overijssel verschenen om niet-gereformeerde godsdiensten te dwarsbomen.

Hierop kwam een reactie van Duitse zijde van de katholieke Munsterse bisschop Bernard van Galen: hij wilde het gedeelte van zijn diocees dat in de Achterhoek gelegen was, heroveren.

Hierbij deed hij ook Twente aan. Hij viel in september 1665 Twente binnen waardoor veel predikanten vluchtten. Dit was voor Gerard Potcamp aanleiding zich te vestigen in zijn ouderlijk huis te Borne om van daaruit zijn geestelijke werkzaamheden te verrichten.

Het Groothuis was toen al een drukbezochte schuurkerk waar Albert Bekker de zielzorg uitoefende. De korte vrijheid van godsdienst eindigde na ruim een half jaar toen Bernard van Galen, verslagen in april 1666, vertrok. Hij kwam echter in 1672 terug en herstelde de katholieke godsdienst opnieuw. Ook dit keer niet voor lang want in mei 1674 vertrok hij weer.

Gerard Potcamp

Omdat hij tijdens zijn invallen de gereformeerden niet had dwarsgezet, werd de houding van de overheid ten opzichte van de katholieken soepeler en kwam er meer tolerantie van de kant van "de ware christelijke religie". Indien ze geen overlast bezorgden, konden de katholieken voortaan, gemakkelijker dan vóór 1665, in redelijke vrijheid in schuurkerken hun godsdienst uitoefenen. Er ontstond een aantal vaste staties, met vaste grenzen en met een pastoor aan het hoofd.

Dat de katholieke geestelijkheid werd geplaagd blijkt uit het nu volgende:

Een proces om "eer en goede naam"

Het gaat hier over mogelijk valse aantijgingen om de katholieken en dan met name de geestelijkheid in een kwaad daglicht te stellen.

In 1677 ging er een gerucht, ontstaan in een herberg in Delden, dat een van de dochters van Hermannus Helmich, de hofmeijer van Borne, zwanger zou zijn van (Gerhardus) Potcamp. De hofmeijer was waarschijnlijk, ondanks de druk van de ridderschap, toch katholiek gebleven. Het gerucht dat een van zijn dochters, die in Amsterdam woonde of gewoond had, mogelijk zwanger zou zijn van de vriend van hem, Potcamp, leidde tot een proces tegen de inwoner van het stadje Delden die dat wereldkundig gemaakt zou hebben. Dat dit gegeven binnen het kleine Borne beroering heeft gewekt valt te begrijpen. Ook zullen de hofmeijer en zijn vrouw het met dit gegeven moeilijk hebben gehad; de eer van hen en van hun dochter stond op het spel.

Een aantal stukken is hierover bewaard gebleven, ze worden hierna besproken. De gerechtelijke uitspraak is helaas niet bewaard gebleven, zodat we niet weten of het verhaal van de zwangerschap op waarheid berust.

Uit het pakket van het stadsarchief te Oldenzaal (bron 2) aanwezige gerechtelijke adviezen van J.W. Racer heb ik een ontstellend slecht te ontcijferen stuk van 7 pagina's opgediept. Het betreft een pakket processen en adviezen die rechtsgeleerden elkaar (op verzoek) toestuurd om hun visie te geven. De tekst handelend over het bovengenoemde gerucht, begint als volgt (de onleesbare delen worden met puntjes aangegeven [...]):

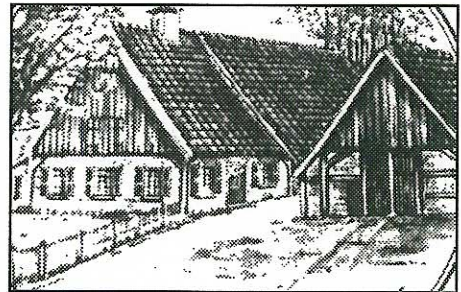
*In saecken van verbale injurie voor de Burgemeesteren der stad Delden
controvers ende ongedecideert hangende tussen Herman Helmich Hoffmeier tot
Borne nonieme filiae (=namens zijn dochter) impetrant (= aangever) ter eenre*

ende Hendrik Wessels gewesene quartiermeester Ged(aagde) ter andere sijde. Waerbij de impetrant deede voorgeven hoe dat de ged(aagde) sich hadde onderstaen in den beginne van Augusto des jaers 1677 ten huis van Frans van Coverden sinde een openbaer(e) herberge in presentie van veele luiden te seggen ende te verhaelen dat des impetrants dochter tot Amsterdam een kint affgelegt ende nu wederomme van paepen beswangert was en verderop: ende dewijle sijn dochter sich hier te lande (in Twente) ende tot Amsterdam altijd eerlick ende onbesproocken gedraegen hadde, sulx dat niemant ter werelt niet noden op haer compestemeningen te seggen, hadde hij sodaene [.....] injurie ten hooghsten ad [.....] gerevoceert als niet alleene sijn dochter, maar ook hij neevens sijn vrouw ende kinderen daerdoer in haer goede naeme ende faeme hadde [.....] Ende gekrenckt, sulx dat hij genootsaekt was den Ged(aagde) te doen citeren ende te concluderen dat deselve bij sententie van desen Ed(ele) Gerichte moege worden gecondemneert de voorschreven gecraemde injurie te beteren eerlick ende [.....](getuige?) eerlick mits dat hij met gebogen facie voer dese Ed Gerichte [.....] van des impetrants dochter niet anders te weten als also eer ende goet ende dat hem [.....] de vooschr(even) injurieuse woorden (niet) gesproocken te hebben, met versoek dat hem sulx mochte vergeeven worden, profitelick dat hij gehalten sal sijn aen den impetrant daerom te betaelen een summa van dusent car(olus) gulden (off soveele meer ofte min als bevonden sal te behoren) om deselve te emploieren tot dispositie [.....] impetrants onder protest van sulx in juni om een grotere summe niet te willen lijden, maeckende daerenboven expres beding van kosten.

Samengevat in hedendaagse taal, komt het bovenstaande op het volgende neer: Herman Helmich hofmeijer te Borne heeft een geschil met de Deldenaar Hendrik Wessels (daarom komt dit geschil ook voor het stadsgericht te Delden). Hij heeft een proces aangespannen over uitspraken door Wessels gedaan over de zwangerschap van een dochter van de hofmeijer. Begin augustus 1677 zou Wessels in de herberg van Frans van Coeverden te Delden in groot gezelschap hebben verklaard dat een dochter van de hofmeijer reeds een kind in Amsterdam zou hebben gekregen en dat zè nu opnieuw van katholieken (bedoeld wordt de geestelijkheid) zwanger zou zijn.

De Meijershof te Borne

Helmich voelt zich samen met zijn vrouw en dochter in zijn eer aangetast en vraagt het stadsgericht van Delden deze Wessels te veroordelen en hem een som van 1000 goudgulden -destijds een gouden munt van Filips II- te laten betalen, of meer of minder ter beoordeling van het gericht. In het vervolg van de tekst verklaart Wessels voor het gericht dat hij, toen hij begin augustus verschillende dagen op het land had gewerkt, door Roelof ten Velthuis was uitgenodigd om met hem naar de herberg van Frans van Coeverden te gaan. Daar komende zou toen Velthuis hem gevraegt hebbend naer het houwelijck tussen Derck van Coeverden ende impretanrs dochte [.....] daerop niet geantwoort, maer weder gevraegt hadde, "wat seggen se bij u daer van". Roelof ten Velthuis zou daarop geantwoord hebben "dat niet alleene de Hoffmeiers dochter van de paepe Potcamp in de craem hadde, maer oock dat

Jan ver[...] dochter sijnde een cloppe te Tubbergen, bij Swolle in de craem lagte” en dat daarop hij (Ten Velthuis) naderhand dat in de herberg had verteld “so doen de paepen altijd” en dat hij het niet van de dochter van de hofmeijer wist en dit Ten Velthuis had horen zeggen.

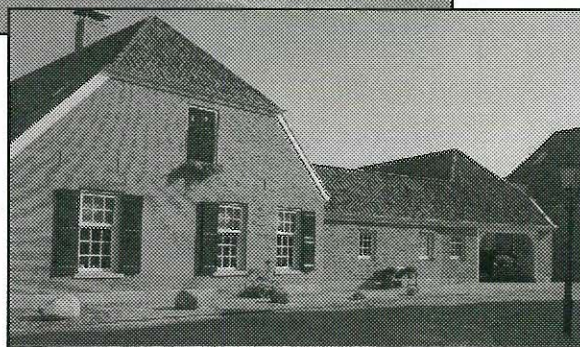
Het bovenstaande stuk gaf aanleiding ook de stukken in het archief van het stadsgericht Delden te raadplegen (bron 3 en 4). Het eerste stuk is het ordinaris gerichtboek van de stad Delden. De eerste berichtgeving over het conflict dateert van 18 november 1678. De berichtgeving eindigt op 10 maart 1679 met de laatste notitie waarin sprake is van de Quadriplique d.w.z. dat er voor de vierde keer door de rechtsgeleerden op gereageerd is. Het tweede stuk geeft aanvullende informatie. Herman Helmich en Gerard Potcamp (bron 5) zegt over Potcamp: *Gerhard Potcamp ging in 1665 in zijn oudelijk huis in het centrum van Borne wonen*. Dit kon omdat Bernard van Galen hier in Twente het katholieke geloof weer had hersteld. Toen deze na een jaar weer vertrok veranderde dat opnieuw. Van Galen laat zich in 1672 weer zien, maar deze periode duurt maar kort. Na 1674 was het verblijf van Potcamp in Borne niet meer houdbaar. Hij vertrok naar Alstede waar op het erf Oorthuis een kapel werd gebouwd. Potcamp was van 1665 tot 1681 Pastoor te Borne en later te Lingen aartspriester over het Graafschap Lingen. Hij overleed op 16 december 1705 te Leiden.

Gezamenlijk hebben J. Meilink en Hendrick Wessels Bernardus de Reyger als advocaat aangetrokken. Potcamp en Helmich willen dat een zekere Berent Luyckx, 26 jaar jong zijnde, wordt ondervraagd over wat hij in de herberg van Van Coeverden te Delden uit de mond van Hendrick Wessels op 2 augustus 1677 heeft gehoord. Berent verklaart *gehoort te hebben dat de dochter van de hofmeijer te Amsterdam van een kind zou zijn verlost en nu weer zwanger zou zijn van de “pape”*. Hij zou Wessels gevraagd hebben of Potcamp dat gedaan had. Berent antwoordde hierop eigenlijk niet te weten dat Wessels dit gezegd zou hebben, maar *dat het wederom een pape was geweest*. En tevens: *ik vertrouw dat noch Potkamp, noch de dochter toe*. Wessels doet het bij ondervraging af met *dat is mollemoer en straetenmoer* (= kletspraat).

Ook Roelof ten Velthuis, die gearresteerd was en dus opgesloten zat, 38 jaar oud zijnde en zwager van Wessels, wordt met dezelfde vragen bestookt als Luyckx. Zijn visie komt overeen met die van Luyckx. Als verzachtende omstandigheid (?) voert Roelof aan dat Wessels bijna dronken was geweest. De burgemeesters van Delden ondervragen dan Hendrik van Coeverden, ongeveer 64 jaar oud, en Berent Fransen, 24 jaar. Zij verklaren dat Ten Velthuis Hendrick Wessels *tot twee keer toe, op het land arbeidende, bodt gesonden* (had) *omme bij hem* (= Van Coeverden) *te coomen*. Op de vraag of Ten Velthuis aan Wessels had gevraagd of het huwelijk tussen Derck van Coeverden met de dochter van de hofmeijer doorgang zou vinden, had hij gezwegen. Wessels verklaarde *daarvan niets te weten*. Ten Velthuis had gezegd dat hij had gehoord dat over de zwangerschap in Dulder en Weerselo werd gesproken. Hendrik van Coeverden verklaarde dat Ten Velthuis verteld had, dat hij van Claes Behr (uit Albergen) komend uit Zwolle, in een herberg had gehoord dat de dochter van Joan van Steede te Albergen, *zijnde een kloppe van de paap te Tubbergen*, bij Zwolle in een herberg in de kraam lag. De op- en aanmerkingen van dit proces eindigen op 3 maart 1679. Of het daarmee ook is beëindigd wordt niet duidelijk, mede omdat er helaas geen uitspraak aanwezig is.

G.A.B. Nijhuis.

MONUMENT 24

In het inventarisatierapport van de gemeente Borne uit 1994 staat het oude pand van Tinselboer, aan de Marktstraat No. 18, aangegeven als winkel/woon-huis. Als kadastrercodering heeft het gebouw sectie 1, nummer 1705 meegekregen. Het oorspronkelijk 19^e eeuwse pand is in 1923 verbouwd door dorpsstimmerman H. Dijk. Het is opgetrokken in metselwerk met een bepleisterde plint. De lange pui langs de Marktstraat was jarenlang voorzien van wit pleisterwerk verdeeld in schijnvoegen. Dit pleisterwerk is waarschijnlijk in 1923 aangebracht. De winkelfunctie werd minder belangrijk toen Tinselboer na de oorlog in een aanbouw achter de woning langzaam overging van fietsreparatie- naar een garagebedrijf. Deze aanbouw is in 2001 gesloopt nadat de garage verhuisd was naar de Bekenhorst en het pand werd verkocht om opnieuw een woonfunctie te krijgen.

De verbouwing van het winkel/woonhuis tot woonhuis is echter wel zeer drastisch gegaan. Hoewel de gemeente toestemming verleende tot verbouw, leek de aannemer daar zo zijn eigen idee over te hebben. Of het per ongeluk was gebeurd of met opzet weten we niet, maar de geplande te sparen gevels verdwenen vrijwel geheel. Slechts enkele stukken van de zijgevel bleven gespaard en zijn uiteindelijk in de nieuwbouw opgenomen. Hoewel het uiterlijk nu zeer grote overeenkomst vertoont met de oorspronkelijke bebouwing, is de huidige opstal vrijwel geheel “nieuw”. Een nieuwe aanbouw met carport aan de achterkant van de woning vult nu het beeld van de plek waar eerst de bouwvallige werkplaats heeft gestaan.

De grote foto laat de toestand zien zoals deze tot na 1998 heeft bestaan. De kleine foto geeft aan hoe het pand er nu uit ziet. Het geheel past gelukkig nog mooi in de overige bebouwing van deze straat zodat we kunnen blijven genieten van wat “Oud Borne” ons te bieden heeft.

DE BONGERD EN DE LAATSTE OORLOGSDAGEN

Inleiding

Het boerderijencomplex "De Bongerd" lag in de eerste dagen van april 1945 aan de frontlijn. Er scharrelden wat Duitse soldaten rond. De geallieerden trokken langzaam op vanuit Hengelo in de richting van Borne en Almelo, terwijl er ook troepen van de geallieerden vanaf het Twentekanaal in oostelijke richting naar Delden en Borne optrokken. Er zijn toen wat kleine schermutselingen geweest tussen de Duitsers en de "ondergrondsen" waarvan we eigenlijk het fijne niet weten. De mannen van de Nederlandsche Binnenlandse Strijdkrachten (NBS) komen in actie. Er zijn wat spanningen rond het gebied van "De Bongerd", er wordt wat heen en weer geschoten en de NBS-ers trekken zich terug op een boerderij nabij Hertme. Eén Duitse soldaat verliest daarbij het leven. We gaan op pad en proberen we via vraaggesprekken meer over de gang van zaken aan de weet te komen. Er zijn ook wat dagboeken die daarbij zouden kunnen helpen.

De eerste actie

Het is de eerste april. De mensen van de Ondergrondse komen die dag bij elkaar. Eén van de informanten geeft als motto aan: "De Ondergrondse moest toch wat doen!". In een artikel in De Bornse Courant van 31 maart 2005 wordt *Gerrit Verbeek* als commandant genoemd en anderen noemen *Harry van Harten* als ondercommandant. In datzelfde artikel wordt zelfs gesproken over een *opdracht om Duitse soldaten krijgsgevangen te nemen*. Die arrestaties gelden dan als steun aan de acties van de geallieerden. Ook in het boek "In Verdrukking, Verzet en Vrijheid" van H. Noordhuis e.a., wordt verteld dat op zondag de 1° april om 14.30 uur de commandanten van de NBS *schriftelijk* de opdracht hebben ontvangen om kleine groepen Duitsers gevangen te nemen. Onder de genoemde mensen van het Strijdend Gedeelte is één vrouw: *Jo Krabbenbos*. Zij trad in die tijd vooral op als koerierster. In een

Boerderij De Bongerd

handgeschreven dagboek van de latere onbezoldigd veldwachter J. Kuiper is te lezen dat hij, (als behorende bij het genoemde Strijdend Gedeelte) om 11.30 uur de opdracht kreeg zich te melden op het adres van de ondercommandant aan de Deurningerweg. De opdracht is dus duidelijk: kleine groepen Duitse militairen aanhouden en gevangen nemen. Het is dan zaterdag vóór Pasen in de namiddag: de actie kan beginnen.

“Heinrich soldat” gevangen genomen

Eén van de mannen van de NBS doet uitvoerig verslag van de situatie op dat moment in en rond “De Bongerd”. De burgerij ziet ook wel allerlei bijzondere verrichtingen en mensen fietsen de mannen na. Het ramptoerisme is er niet alleen in onze dagen. Toch waarschuwt één van de mannen voor de nieuwsgierigen onder de Bornse bevolking, er staat nu eenmaal wat te gebeuren. Opvallend detail is dat sommige verzetsmensen elkaar niet eens verwachten. Inmiddels zien de mannen op zo’n 500 meter afstand Duitse militairen die zich bij de brug over de Bornse Beek hebben ingegraven. Toch trekken er wat ongeregelde troepen voorbij.

Soms komen de soldaten om eieren vragen. Anderen komen dronken en waggelend langs de weg. De lol is er blijkbaar af. De NBS-mannen gaan inderdaad tot arrestatie over. De Duitse militairen moeten nu ergens worden onder gebracht.

Boerderij 't Wioldiek van Schwering

Aan de Deurningerweg, in de buurt van het huis van de ondercommandant was wel een loods beschikbaar. Maar naast de loods staat een gloednieuw kippenhok, bewoond door Gerard en Rob van Harten en hun nog zeer kleine kinderen. Ze hadden hun huis in Zenderen moeten verlaten omdat hun woning door een SS-eenheid was gevorderd. Of het als een spannend avontuur werd ervaren om zo’n 30 Duitse gevangenen voorbij te zien lopen lijkt niet waarschijnlijk. Maar 30 mannen in een loods en die ook nog van eten en drinken voorzien blijkt niet houdbaar. Uiteindelijk worden de inmiddels 35 mannen vanuit de bergplaats van de ondercommandant in kleine groepen overgebracht naar de boerderij van Schwering, gelegen vooraan de Hemmelhorst. Dat wordt dan vooral in de nacht gedaan. De krijgsgevangenen krijgen een plek op de zolder van de paardenstal van Schwering. De ondercommandant wil het bij het aantal van 35 gevangenen houden. Wat waren dat voor mannen? De eerste gevangenen waren leden van de “Volkssturm”: oudere mannen, een samenraapsel van mannen uit steden en dorpen van het verwoeste rijk. Er waren ook leden van de Duitse Wehrmacht en jonge parachutisten. Er schijnt zelfs een NSB-echtpaar te zijn ingerekend. Erich, zo is zijn voornaam, schijnt nog niet eens de beroerdste geweest te zijn. Bewaakt door leden van de NBS, waarvan er tenminste één in zijn dagboek beweert nog nooit echt geschoten te hebben. Een enkele NBS-er krijgt het toch ook wel benauwd en weet, onder niet al te heldhaftige voorwendsels, de benen te nemen. Het is inmiddels nacht geworden en in het donker stijgt de spanning meestal.

Er gebeurt van alles, maar niet met militaire precisie

De eerste paasdag. Er mag dan wel worden gevochten, de parochianen rond de Theresiakerk

laten zich de Paasmis niet ontnemen. Dan wordt Gerard van Harten, de bewoner van het fraaie kippenhok op het terrein van broer Harry, de ondercommandant, door enkele Duitsers aangehouden. Ze willen een fiets hebben. Dat vlucht sneller. Sommigen zeggen dat die aanhouding plaats vindt op de in aanbouw zijnde rondweg, ter hoogte van de Theresiakerk. Hier spreken informanten elkaar tegen. Sommigen beweren dat de NBS-ers al vertrokken waren en dat de gevangenen dus in principe vrij waren. Anderen beweren, dat er nog gesproken werd van arrestaties van Duitsers, maar dat die door de ondercommandant niet meer werden overgenomen wegens plaatsgebrek. Toch is er iets merkwaardigs aan de hand. Recht tegenover het boerderijencomplex aan de Hemmelhorst; de plek waar de Duitse soldaten gevangen zitten, bevindt zich, omgeven door een weide, het café van de familie Beijen. Nu waren er wel aanmerkelijk meer cafés in Borne, maar dit café was door de Duitse Wehrmacht in gebruik genomen als een soort soldatenmess. Maar er is nog wat: volgens de voormalige eigenares van het hotel/restaurant "Het Schip" aan de overkant van Café Beijen zou een SS-eenheid zich achter de borstwering van de restaurantruimte hebben verschanst. Al met al geen veilige situatie voor een groep amateurs. De positie van café Beijen speelt dan ook later een bescheiden doch cruciale rol in het geheel.

Als het verhaal klopt gaat Gerard van Harten wel in op het bevel van de Duitse militair, maar wijst er op, dat hij nog een Ausweis heeft waardoor hij de fiets rechtmatig mag houden. De soldaat loopt met Van Harten naar de overkant, naar zijn huis, om het vereiste document te kunnen zien. Dan wordt het verwarrend. Sommigen denken dat de ondercommandant bij de zaak betrokken raakt. Ook enkele andere NBS-ers zijn erbij. Iemand schijnt papieren uit zijn zak te willen halen. Anderen vermoeden het trekken van een wapen. De Duitser springt naar achteren richt zijn wapen op de tegenstander. Anderen beweren dat door dat vuurcontact een Duitser licht gewond raakt en de vlucht neemt. Er zijn ook NBS-ers die later van een dergelijk vuurcontact hebben gehoord, maar er niets van hebben gemerkt.

Duitsers komen in actie

Hier komt het verhaal van Café Beijen in beeld. Waarschijnlijk zonder speciaal doel rijdt er een Duitse wagen het terrein rond het café op. Soldaten komen van de wagen af en gaan het café in. Er komt dan plotseling een soldaat aanrennen met de overspannen kreet: "Partisaner! Partisaner!". De militairen duiken van schrik onder de biljarttafel.

Een officier roept hen tot de orde en laat ze aantreden in de wei rond het café: Een voorbeeld van professioneel militair handelen. Volgens Beijen krijgt die groep soldaten de opdracht om naar de overkant te trekken en de collega-soldaten te bevrijden. Ook leden van de SS-eenheid, bestaande uit para's, nemen aan de actie deel.

De verzetsgroep kan niet anders dan een verstandig besluit nemen door zich terug te trekken en zich zo snel mogelijk uit de voeten te maken. Ze voegen zich bij een kleine, maar actieve, verzetsgroep in Hertme die zich op de boerderij van Oude Egberink ophoudt. De Duitse soldaten vragen naar hun medesoldaten en een vrouw uit de buurt wijst hen naar de boerderij van Schwering. Intussen gooien SS-mannen een handgranaat in de kelder van een van de woningen en steken het huis van Harry van Harten, de ondercommandant, in brand. Maar er valt niets te vechten. De tegenstander is immers verdwenen? Eén soldaat steekt nieuwsgierig zijn hoofd uit het dakraam van zijn "gevangenis" en wordt direct door een Duitse scherpschutter door het hoofd geschoten (*Leo Peckl* heet de man en hij was eens werkzaam bij de Duitse Spoorwegen).

Bronnen

1. H. Noordhuis e.a., In Verdrukking, Verzet en Vrijheid, Borne 1995.
2. G.J.H. Kokhuis, Twente 1940 – 1945, Enschede 1975.
3. Annemarie Haak, IN: Bornse Courant, 31 maart 2005.
4. J. Kuipers, Dagboeken (v.e. ex-lid v.d. NBS), Gem. archief Borne.

Vraaggesprekken met: Henny Baartman; Betsy, Harry en Maria Beijen; Mw. M.G.E. van Harten-Fransen; Groep J.H. Kuiper, Te Riet, Struik en H.J.B.M. Velner; H.G. Rientjes; J.B. Smienk (waarbij zwager J.G.J. aanwezig was); Mw. Steneker.

't OALDSTE TRAPVEELD VAN BOORN

Biej 't oetveanten van "BOORN en BOERSCHOP", mos ik ok an 'n Beerninksweg wean en zodöanig kwam ik wier langs dat trapveeld. 't Lig d'r nog net zo as vuur ne kleane 65 joar; tusken de stroat en 'n spoordiek. 'n Mini, mini veeld, mear al joaren noe met echte goolpöale. 'k Stappen van de fietse of en leut miene gedachten wierum goan noar de tied van toen.

't Was 't iegen veeld van "'n Beerninksweg". De jongs van Leushoes, Kooiker, Groot Zevert, Oink, Gaanzeboom en zo nog 'n stuk of wat, lellen doar tegen nen versletten tennisbal

't Trapveeld an 'n Beerninksweg.

an. 't Deankbeeldige kornepöalke lag nog gin tien meter van de gool, dee in dee tied bestun oet 'n stuk of wat jeskes. De grootte van de gool wödden bepoald duur de moat van 't veeld; met 'n twee meter ha-j 't wal had. Meestal was 't spöllen met "vliegende kieper", zodat 'n kloeten

bene nog groter wödden; want “woar ’n bal is, bint de jongs”, mear loat hen. D’r kwammen as vanzölfangepaste spölregels. ’n Kieper moech nich “oawer de helfte” oetscheten; as-j d’r nich bieje kon, dan was ’t al gauw “zit nich, ’n bal was te hooge”. D’r wödden ok bepoald, “achtertoet spöllen en an boetenspel; doar döo-w nich an”. “Dree moal korne pengeltie”; zoargen vuur de meeste goals. Nen vriejen trap wödden meestal of doan met “’t was aneschöten hens”. “Achterbal” en ’n bal ophalen, gaf effen wat röst. Nog zo wat; ’n pengeltiestip wödden “ofpast”, halverwege, was “dreaien” of “ruilen”, en as de lol d’r of was of ’t ettenstied wödden, was de petiej oflopen.

In Boorn ha-j nog meer van de “stroatklupe”, dee zo of en too tegen mekaar ne petiej “annammen”. “De Bleek”, “De Hengelose- en de Grotestroat”, “’n Ennekerdiek”, “De Rooie Lap”, “De Pletteriej”, “’t Kleigat”, “’n P.H.weg” en “De Keamp”, scheidt mij nog zo wier duur ’n kop. Wiej, “De Zwaluwen”, jongs van de Almelsestroat en umtrek, wiej spöllen op “’t tweede Boornveeld” an ’n Möllenkaampsweg”.

Oawend an oawend schoppen groot en klean doar, tot ’t duuster was, tegen nen bal an. Meestal dea-w petiejkes onder mekaar; wiej hadden joa “man zat”. ’t Gun wal met “ofpassen en petiejkiezen”. Dat oale “Boornveeld” is al lang vot en met al den bouw kö-j hoast nich meer angewen woar ’t noe precies leagen hef.

En dan nich te vergetten ’t treffen van “De Groten”, “’t Eerste”, tegen de potige jongs van “’n Es”. Voetbal zat d’r nich völ an, mear zee hadden nen leren “binnen- en boetenbal”; dat weug, letterlijk en figuurlijk. Nen bal met “’n titje en nen leren veter”; loodzwoar. Den “angenömmen wedstried” gung dan oawer ’t hele veeld; dan mos ie “em slim halen”, dat mo-j. ’t Gun d’r dan harre an too. Mear ’t plearen doeren meestal nich zoo heel lang. ’t Was nog wal rap ’n moal ’nnul of tien. Dat “’n Es “’t an de nnten kreeg was duudelijk, en doar konnen zee nich tegen. Zoonder oawerleg sleut ’n grootsten ’n bal onder ’n aarm en trok de hele koppel wierum op “’t Oale Zeekenhoes” an. Eande wedstried.

An ’n Beerninksweg wödt nod altied spölt. De jongs hoowt nich meer bang te wean vuur nen leren veter. Met dee plastieken balle van rechtevoort geet ’t ok völ better. “3 Moal korne pengeltie” is ok oet de tied. Plezeer hebt de jongs nog wal, en doar geet ’t um. Mien deanken geet efkes met mij an ’n löp. “Zol dat historische “mini, mini trapveeld” an ’n Beerninksweg wat wean vuur de beschearmde Boornse Monumentenliet”?

Nen auto glidt mij aardig kot langs de hoed hen. “Dreumen in de tied” wödt gebeurlijk. Ik stap op. De gedachten mear wier “Biej de weg”, dat liekt mij better.

Johan Kwast.

ZO WAS 'T, ZO IS 'T

De Abraham ten Catestraat, vroeger “De Horst” geheten, zag er in de jaren twintig van de vorige eeuw heel anders uit dan nu. We zien zowel links als rechts diverse panden veranderen of verdwijnen. Zo is bijvoorbeeld de school, geheel links achteraan vervangen door woonhuizen. Het zg. Doeschothuis rechts achteraan bestaat gelukkig nog, evenals het eerste woonhuisje uiterst links op de foto. De Oude Kerk bepaalt, zoals reeds zovele eeuwen, het straatbeeld. De straat heeft haar rustige karakter mooi behouden. Dit geldt trouwens voor een groot deel van Oud-Borne en daar mogen we blij om zijn.

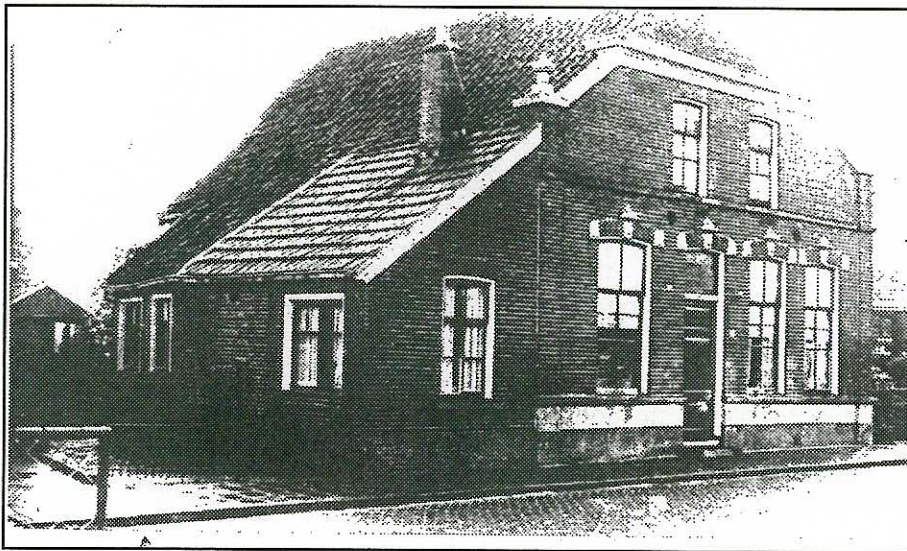

OVER "OALE BOORNSEN" 8

Nieuw volk in de Steern

Hendrik Wegter woonde alleen in de Steern en had het moeilijk met zijn opvolging. Maar zijn pas overleden vrouw Gezina had nog een nichtje: Berendina Hesselman, geboren op 7 maart 1821 aan de Kerkstraat nr 149. Berendina is op 7 oktober 1859 gehuwd met Johann Theodor Fernekohl; het stel woonde in Hengelo. Johann Fernekohl is op 23 mei 1815 geboren in Werne bij Münster. Hij was al een tijdje in de kost geweest bij weduwe Wilhelmina ten Bokum in huis 27 in Hengelo en hij was kleermaker van zijn vak.

Johann was een bekende op erve *De Wegter*. Hij was bijvoorbeeld één van de getuigen bij de geboorteaangifte van Johannus Wegter III op 20 februari 1861. Misschien betrok hij wel stoffen van de wevers op *De Wegter*. Toen bovengenoemde Berendina en Johann gingen trouwen trokken ze in bij de weduwe Grietje van de Velden in huis 82 te Hengelo. Berendina en Johann waren al 8 jaar getrouwd, toen Hendrik hun vroeg bij hem bij te komen inwonen. Dat deden ze maar al te graag en op 13 september 1867 trokken ze bij Hendrik in op het *Steerntje*. Vijf maanden na het overlijden van Gezina heeft "de Steern" dus nieuwe bewoners. Voortaan is Johann Fernekohl, behalve kleermaker ook tapper.

De Steern aan de Marktstraat No. 14 met links de toenmalige aanbouw voor de kleermakerij. Deze is later weer afgebroken. Links van de voordeur, het raam dat tot het café behoorde. Rechts daarvan was de woonkamer.

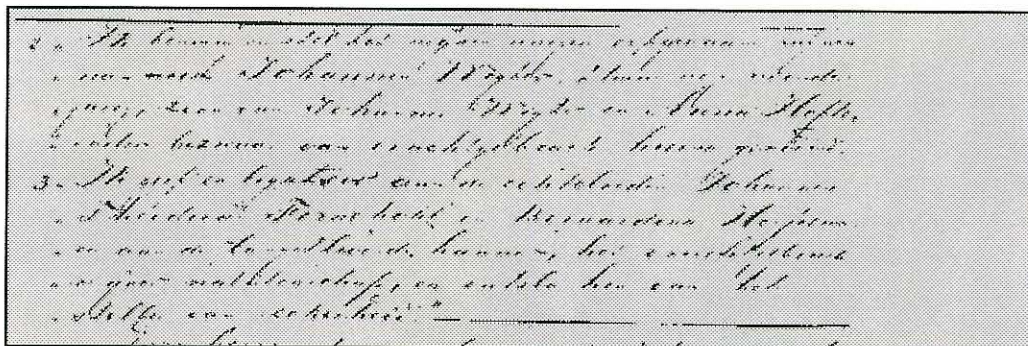
Vruchtgebruik van "de Steern"

Berendina was 46 jaar en Johann was 52 jaar oud, toen ze in september 1867 bij Hendrik introkken. Ze waren toen acht jaar getrouwd en hun huwelijk was kinderloos. Hendrik keek uit naar een geschikte erfgenaam. Die vond hij in Johannus Wegter III. Waarom deze jonge achterachterneef? Was er geen andere kandidaat? Of was deze, juist, omdat hij zo jong was, geschikt?

In maart 1868 kwam "de kleine Johannus", pas zeven jaar oud, van de boerderij *De Wegter* naar Borne in de Steern. Was dit een "zoon" voor Berendina en Johann? 'n Pleegzoon? Zo jong nog. Op 3 februari 1868 was Hendrik Wegter samen met dokter Schoemaker naar notaris Egbert Wilmink gegaan om zijn testament te laten opmaken. Daarin werd het volgende beschreven:

“Ik benoem en stel tot mijn enigen erfgenaam mijnen na-neef Johannes Wegter, thans nog minderjarige zoon van Johannes Wegter en Anna Maria Hofte, onder bezwaar van vruchtgebruik hierna genoemd.

Ik geef en legateer aan de echtelieden Johannes Theodorus Fernekohl en Berendina Hesselman, en aan de langstlevende hunner, het vruchtgebruik mijner nalatenschap en ontsla hen van het stellen van zekerheid”.

Op 28 mei 1875, als Johannus III 14 jaar oud is, sterft, zijn oudoom Hendrik Wegter. Een Zwarte dag. Hendrik had laten beschrijven, dat Johann Theodoor Fernekohl en Berendina het vruchtgebruik kregen van “de Steern” en andere bezittingen (hier en daar wat stukjes grond). Op de kadasterkaart van de bezittingen van Hendrik Wegter in het archief van de gemeente Borne werd zijn naam doorgehaald en de naam van Fernekohl vermeld met de aantekening: **vruchtgebruiker**. Dat betekende, dat het gebruik en de opbrengst voor hem en Berendina was. Dat Hendrik geen zekerheid liet stellen, betekende dat Hendrik er een blind vertrouwen in had, dat alles goed zou verlopen.

Johannus (Jan) Wegter III was de eigenaar. Hij kon er niets mee zolang Johann Fernekohl en Berendina nog leefden. Jan Wegter III kreeg verkering met Johanna (Anna) Maria Morselt. Zij trouwden op 21 juni 1889 in Borne. Zij waren het eerste bruidspaar, dat in de nieuwe St. Stephanuskerk trouwde. Jan was de zoon van Johannus Wegter II en Anna Maria Hoften, kleermaker, 28 jaar oud en Anna was de dochter van Frans Morselt, aannemer en Anna Peters, eigenaren van voorheen de “Gouden Schaaf”. Anna, de bruid, was 27 jaar oud. Johann (74) en Berendina (68) bleven bij hen in “de Steern”wonen.

De zaken gingen goed. Ze namen zelfs nog ’n kleermakersleerling aan: Karel Bürdesch, een zoon van Bernard Bürdesch, die samen met Johann in Hengelo in de kost was geweest. Negen maand en één dag na de bruiloft, op 22 maart 1890, werd in “de Steern” een zoon geboren. Zijn naam, het laat zich raden, was de vierde Johannus Wegter (Jan IV) op rij.

Een dubbel huwelijk

Eind april 1858 was het een drukte van belang bij de familie Wegter op de boerderij én aan de Koppelsbrink in huis 181 van de familie Höfte. Broer en zus Jan en Maria Wegter stonden op het punt te trouwen met broer en zus Egbertus en Anna Maria Hoften. Egbertus noemde zich Höfte. Dat was ook een bekende naam in Borne. Je had al: Höfte de smid en Höfte de wieldraaier. Vader Derk Hoften was schoenmaker en als leerjongen in Borne gekomen bij

schoenmaker Willem Maseland. Deze had geen erfgenamen en toen Derk op 8 november 1820 trouwde met Geertruida Overbeek, dochter van schoenmaker Andries Overbeek en Joanna Maria Robers, bleef Willem tot zijn dood in 1828 bij hen inwonen. Zij erfden huis en hof. Dat Derk zich Hofte en Egbert zich Höfte en Anna zich Hoften noemde was voor mij een onderzoek naar de oorsprong van Derk waard.

Daarom ging ik naar Tubbergen. Daar vond ik in de doopboeken, dat op 9 november 1784 werd gedoopt Theodorus Albertus, zoon van Engelbertus Höfte en Maria Koopmans. Derk heette dus gewoon Höfte! En ik zocht in het archief van Tubbergen meteen even in het trouwboek het huwelijk van zijn ouders. Ik vond: gehuwd 24 juni 1771 Egbertus Maethuis conductus -ook genoemd Höfte- met Maria Koopmans. En in doopboek 1744-1769 op 8 september 1744 de doop van Engelbertus, zoon van Henricus Maethuis en Aleida Hermsen. Het gezin Derk Höfte woonde aan de Koppelsbrink in huis 181. De schoenmakerswerkplaats was aan huis. Het erf waar het huis op stond was 540 m² groot. Derk bezat hier en daar wat lapjes grond, waar hij aardappels en groente verbouwde. Bij elkaar ongeveer één ha groot. Derk is op 10 oktober 1855 overleden, zodat moeder alleen op de hiervoor vermelde bruiloft aanwezig was. Jan Wegter en Joanna Maria Stoelers, de ouders van het andere stel waren beiden aanwezig. Jan Wegter en Anna Maria Hoften trouwden op 30 april 1858 in het gemeentehuis in Hengelo.

Jan was op de boerderij geboren op 20 augustus 1828, en zelf wever -voor alle boeren was weven een extra bron van inkomsten- en 29 jaar oud. Anna Maria was geboren 16 september

Boerderij De Wegter in 1920, achterzijde.

1834 en 23 jaar oud. Het echtpaar trok in op de boerderij "de Wegter". De eerste getuige was Bernardus Wegter, broer van Johannus. De moeder van de bruid tekende met G. Overbeek. Hiermee was zij de tijd ver vooruit. Fraai en opmerkelijk is, dat er twee keer getekend werd met J. Wegter, door vader en zoon en dan ook nog in bijna hetzelfde handschrift.

Om de ouders gelegenheid te geven aanwezig te zijn trouwden Egbertus Höfte en Maria Wegter een dag later: op 1 mei 1858 te Borne. De eerste getuige was hier Antonie Morselt, oud 29 jaren, smid. Hij was getrouwd met Susanna Overbeek, kleindochter van Andries. Haar vader, Gradus Overbeek had de schoenmakerij van huis 16 van vader Andries overgenomen, maar Gradus had geen opvolger. Antonie Morselt had van de schoenmakerij een smederij gemaakt. Antonie was een zoon van Bernard Morselt, dus een broer van Frans de aannemer. Hij woonde nu tegenover de boerderij waar zijn vader geboren was. Als smid is Antonie beroemd om de schoppen, die hij smeedde. Susanna moest tante zeggen tegen Geertruida Höfte-Overbeek.

Het echtpaar Egbert en Maria Höfte trok bij moeder Geertruida in. Zij was toen 62 jaar oud. Egbertus was, evenals zijn vader, schoenmaker. Het kerkelijk huwelijk zal wel op dezelfde dag hebben plaatsgevonden. De bruiloft zal wel gevierd zijn in "de Steern" bij oom Hendrik en tante Gezina. Het gezin Höfte wordt gezegend met 12 kinderen, waarvan drie levenloos geboren. Twee zoons zijn schoenmaker geworden, maar geen van beiden zijn hun vader opgevolgd.

Egbertus had wel goed geboerd, want hij breidde zijn grond uit tot 1½ ha. In 1891 verkochten Egbertus en Maria hun huis en erf aan de weduwe van bakker Homan. Zij woonde op de splitsing van de Koppelsbrink. Zij heeft het oude pand van Höfte laten afbreken en liet een pand ontwerpen door de architect die voor bakker Immerman aan de vroegere Nieuwstadstraat, een mooi pand had getekend. Omdat ze ook kruidenier was liet ze op de gevel schilderen: "BAKKERS EN KOLONIALE WAREN". Het staat er nu in 2006 nog op.

*Het pand van bakker Homan
gebouwd in 1908, met de inzet:
"BAKKERS EN KOLONIALE WAREN"
thans bewoond door R.M. Lokin,
arts,*

Egbertus en Maria, die in 1891 respectievelijk 63 en 57 jaar oud waren, hadden drie zoons, waarvan er twee schoenmaker werden en één bakker. De twee schoenmakers vertrokken naar Vriezenveen en Amsterdam en de bakkerszoon naar Almelo. Egbertus en Maria kochten in 1891 een pand aan de Aanslagsweg, een huis met een grote schuur. Egbertus had zich aan de Koppelsbrink al bezig gehouden met een drankenhandel en die zette hij hier voort. Maria overleed 19 oktober 1905. Egbertus trok toen, nadat hij het pand aan de Aanslagsweg verkocht had, bij zijn getrouwde dochter Maria in. Deze Maria was in 1889 gehuwd met Bernard Deterd, bakker aan de Hengelosestraat.

Het gezin Wegter-Hoften op de boerderij werd gezegend met 9 kinderen, waarvan er maar 5 volwassen werden. Johanna Maria (1859) trouwde in Borne met Graads Vaalt. Johannus (1861) werd de opvolger op "de Steern". Bernardus (1863) werd de opvolger op de boerderij (aangever bij de geboorte was Johann Fernekohl). Gerardus (1865) bleef ongehuwd en Theresia Maria (1867) huwde in Hengelo met Jan Kuipers.

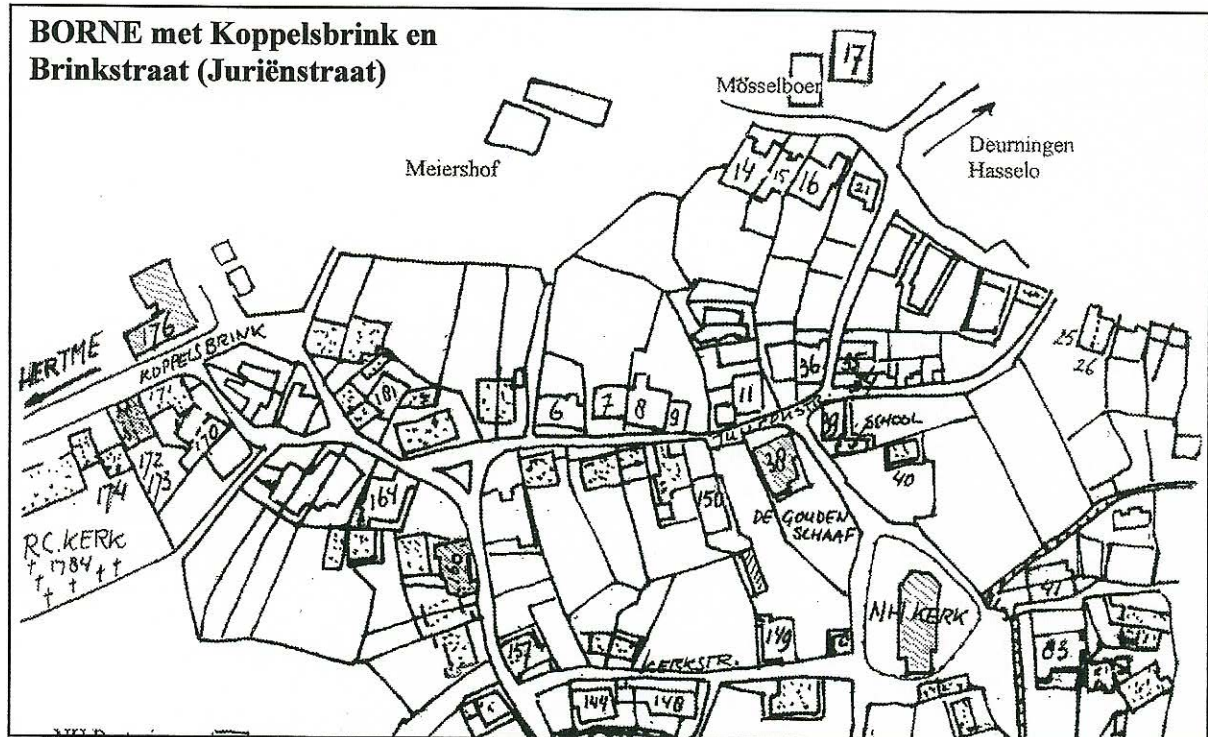
Jan en Johanna Maria huwden op 27 april 1827 te Borne. Jan, geboren op 3 maart 1799 te Hengelo, en Johanna Maria Stoelers, geboren op 1 juli 1803 te Borne, ondertekenden zelf en dat is bijzonder, want in die tijd konden er weinig mensen schrijven. De ouders, behalve de overleden vader van de bruid, waren aanwezig, maar konden niet ondertekenen. Ook ondertekende Andries Overbeek, oud 65 jaar, schoenmaker.

In de Volkstelling van 1830 vond ik deze Andries wonend in huis nr.16, (nu Antiekhandel Pol) tegenover Mösselboer op de Meiershof, met vrouw en kinderen en een dienstmeisje: Dieka.

(Henrica) Wegter, geboren op 23 juli 1806 op boerderij De Wegter", zus van Hendrik, had verkering met Gradus Grimberg, wever, die in de kost was bij de weduwe Mulder in huis 25.

Dat huis stond aan de Ennekerdijk, zes huizen van de schoenmaker vandaan.

Dieka Wegter en Gradus Grimberg trouwden 29 oktober 1834. Zij vestigden zich op de hoek van de Marktstraat en de Brinkstraat, in een gedeelte van huis nr. 164. Dit huis was eigendom van Jan Bruggink, vrijgezel en een van de rijkste mensen van Borne. Zij vestigden zich schuin

tegenover schoenmaker Derk Hofte (in huis 181, op de plek waar nu, in 2006, dr. Lokin woont) en waar later hun zoon Antonie Grimberg het schoenmakersvak leerde. "De Steern" stond ook aan de Marktstraat bij de Smidsbrug tegenover de haven. Toen heette de Marktstraat nog Nieuwstadstraat.

Had Dieka de hand gehad in de kennismaking van Hendrik met Gesina? Of Andries? Of Gradus Grimberg, die net als Hendrik wever was? We weten het niet.

R. van Goethem

Het nije verdrif het oale

Hofdag op de Meijershof

*Met Hemelvaart, De Meijershof,
een Hofdag werd gespeeld.
Men sprak van tienden smal en grof,
zo was het spel verdeeld.*

*Voor al de pachters kwamen daar,
betalen aan hun Heer.
Doch voor een enkeling nog maar,
was geen clementie meer.*

*Als hofdag is het spel geslaagd
maar ja, het was niet echt.
Er werd ook niemand hier geplaagd,
dus uitleg lijkt terecht.*

*Want vroeger was men zeer verplicht
om op zo'n dag te komen.
Dat was voor elk van groot gewicht,
soms werd een recht ontnomen.*

*De Heer had toen wel erg veel macht:
"Op Hemelvaart betalen!"
Dat is wat pachters er toe bracht
van deze dag te balen.*

*Want kon men daaraan niet voldoen
dan had men als "beloning"
(bij garf of penning wrong de schoen)
als straf al snel geen woning.*

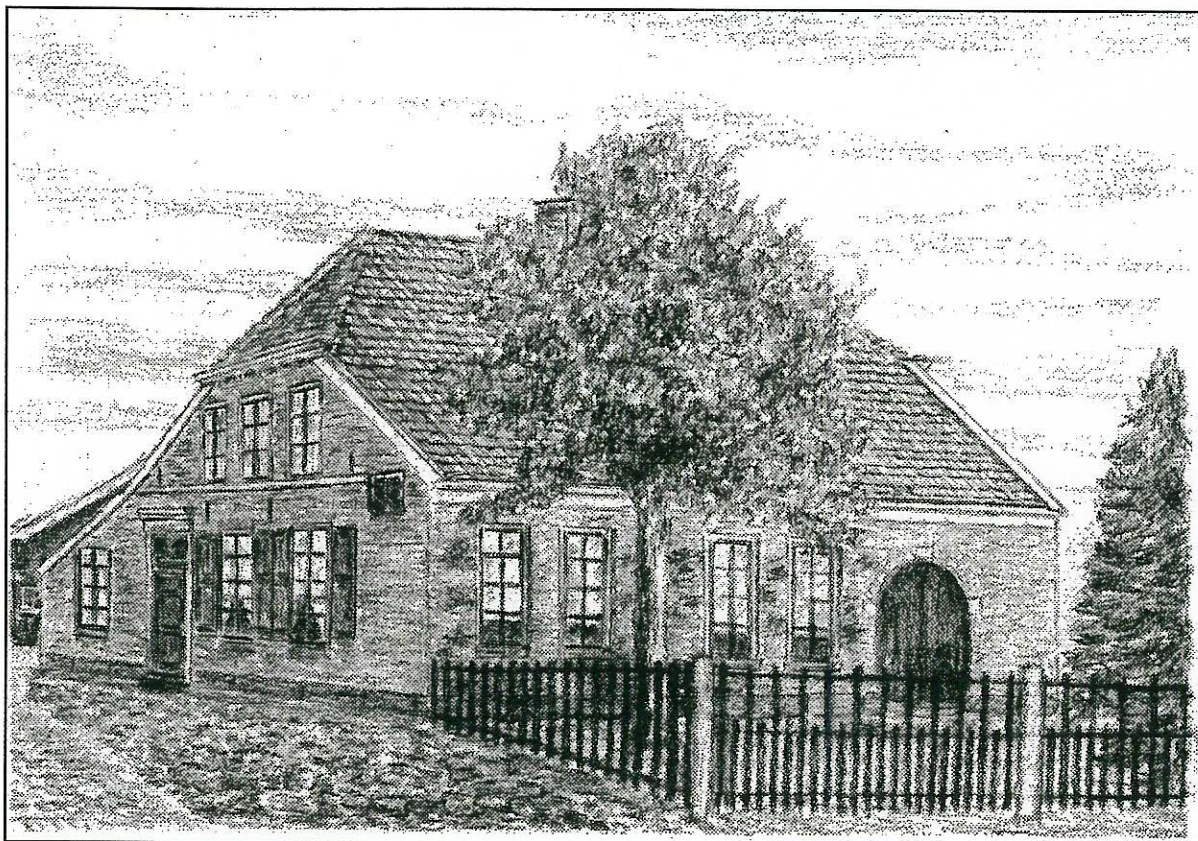
*Maar kwam men met de pachten aan
dan gaf je dat ook rechten
en kon de Heer weer verder gaan,
maar rechten toch niet slechten.*

*Het was een woeste harde tijd
nu haast niet voor te stellen.
Thans geldt gelukkig het beleid:
"Je hebt wat te vertellen!"*

Vrederik.

OOIT GESLOOPT 21

't Oale Doktershoes

Dit is het “*Oale Doktershoes*” van dokter Schoemaker dat wij U reeds lieten zien in BOORN en BOERSCHOP, No. 2 van 1999. Toen werd alleen de voorgevel getoond met in de verte de paardenstal (dat is de nog bestaande schuur met de ringen aan de Marktstraat).

Bovenstaande tekening toont u de voorzijde met de westelijke gevel van de woning, gezien vanaf de andere kant van het pand zoals dit is weergegeven op een schilderij van voor de Tweede Wereldoorlog. Het huis was verdeeld in twee wooneenheden. Aan de voorzijde werkte en woonde dokter Schoemaker, aan de achterzijde huisden andere bewoners. Het pand stond op de hoek van de Marktstraat en de Oude Kerkstraat. De tuin (aan de Marktstraat) grensde aan zuidwestzijde aan het schipperscafé “*Het Steerntje*”, daarvan gescheiden door de beek die onder het bruggetje door liep naar de “haven” van Borne. Deze brug is o.a. te zien op een bekende oude foto van de Marktstraat (foto No. 12 in het boekje *Borne in oude ansichten* van drs. G.P. ter Braak).

Een bericht in *Het Dagblad van het Oosten* van 15 oktober 1940 vermeldt de aanstaande sloop van het pand “'t Oale Doktershoes”, een van de oudste huizen van het dorp. Meer dan twee eeuwen is het pand de trots en glorie van Borne geweest. Deels om zijn centrale ligging, midden in de toenmalige kom van Borne, maar ook vanwege zijn bewoner, de bekende

geneesheer dr. J.B. Schoemaker waarvan de onlangs overleden wereldberoemde chirurg dr. Jan Schoemaker een afstammeling is.

Het pand werd in 1940 verkocht aan de uit Delden afkomstige heer B. Eekers die al tien jaar het café "De Bonte Koe" runde achterin Borne aan de Weerselosestraat (tegenover de Klopjeswoning). Maar voor er werd gesloopt liet Eekers een schilderij van het pand maken door een familielid, de Deldense kunstschilder Johan Folkers. Het doek is nog steeds in bezit van de familie Eekers.

De heer B. Eekers heeft na de sloop van het pand op deze plek een voor die tijd zeer modern hotel-restaurant-café "De Ster", laten bouwen, compleet met een feestzaal die groot genoeg was voor de eisen van toen. Een van de opvallendste zaken in het interieur was de vloer, die zo was behandeld dat je zou zweren dat er zand op de vloer was gestrooid. De heer Eekers heeft nog een patent op die manier van vloerafwerking. De naam van het hotel herinnert nog aan het ernaast gelegen schipperscafé "t Steerntje" van de familie Wegter.

Het hotel is in 1964 verkocht aan de heer Baartman die de achtergelegen cichorijfabriek van de Siemerinks sloopte om vervolgens de feestzaal van het hotel te vergroten. Het hotel komt hierna in andere handen, telkens gepaard gaande met de nodige verbouwingen.

Nu, is in het pand het cultuurcafé gevestigd. De onlangs beëindigde verbouwing heeft enkele appartementen opgeleverd. Hoogbouw die in dit deel van Borne eigenlijk niet thuis hoort. Van het hotel-restaurant-café "De Ster" is weinig meer terug te vinden.

Hans Leuverink

Van zeekte wördt allenig 'n dokter better

HISTORISCHE HOFDAG TE BORNE

Voor dit artikel is in ruime mate gebruik gemaakt van de tekst in de promotiefolder voor de Hofdag die door het bestuur van de Heemkundevereniging is gemaakt en verspreid.

Op Hemelvaartsdag, 25 mei 2006, werd op de Meijershof een hofdag nagespeeld. Men kon hier een goede indruk krijgen van hoe het er 200 jaar en langer geleden (vanaf de Middeleeuwen tot in de Franse tijd) aan toe ging. De jaarlijkse, door de landheer bijeengeroepen Hofdag, deed oude tijden herleven op de plek die als het oudste gebied van Borne kan gelden. Het dorp Borne is nl. ontstaan op gronden die aan de Meijershof toebehoorden.

De Meijershof

De Meijershof, waar de door de bisschop van Utrecht aangestelde hofmeijer de scepter zwaaide, moest zorgen voor het innen van pacht en het handhaven van de orde. Dit alles nadat deze boerderij in het jaar 1206 door een ruiltransactie samen met de Oude Kerk en andere goederen in het bezit van de bisschop waren gekomen. Naast de Meijershof en de Oude Kerk behoorde hier ook onderhorige boerderijen in Borne, Hertme, Zenderen, Bornerbroek en Ypelo onder. Het jaar 1206 is bijzonder omdat dit het jaar is waarin voor het eerst de naam van ons dorp in een schriftelijk bron wordt vermeld. Men schrijft dan *Burgunde*, hetgeen vrijwel zeker een naam is die, naar uit een andere bron blijkt, onjuist lijkt te zijn. Men had moeten schrijven: *Borghende*.

Voorgeschiedenis van de horigheid

De onderwerping van de Saksen door Karel de Grote had in de 9^e eeuw grote veranderingen tot gevolg. Tot dan toe hadden de boeren in Twente en dus ook in Borne, nagenoeg in volledige vrijheid over hun land kunnen beschikken. Van toen af aan echter werden de landerijen eigendom van hoge geestelijken en edellieden. Het bisdom Utrecht kreeg nu het wereldlijke gezag van keizer Karel de Grote opgedragen.

Zo werd de bisschop, vaak door schenkingen en legaten, na het jaar 1000 een van de belangrijkste grondbezitters van Twente. Sommige boeren waren pachters die stukken land huurden en daarvoor betaalden met een deel van oogst en/of met geld. Daarentegen had je ook *horige boeren*. Deze waren veel nauwer verbonden met de grondeigenaar. Zij mochten bijvoorbeeld hun hoeve niet verlaten zonder toestemming van de eigenaar, omdat deze er van verzekerd wilde zijn dat de akkers altijd werden bebouwd. De hofhorige boeren waren tevens verplicht om regelmatig hand- en spandiensten te verrichten. Omdat de grootgrondbezitter meestal ver weg woonde wees hij in een bepaald gebied een grote boerderij (een Meijershof) aan als administratiekantoor. In Borne was dat de Hof te Borne, één van de zeven hoofdhoven in Twente, waarbij in elke Hof de circa 20 horige boeren hun pacht, zoals graan, kippen, linnen, enz., konden voldoen.

De jaarlijkse hofdag

In de periode zoals hierboven beschreven was het zg. hofstelsel een feit. Dit stelsel heeft in Twente bestaan tot begin 1800. De bewoner van de hoofdhof -in Borne de Meijershof- die als opzichter en rentmeester van de grondeigenaar optrad, werd *hofmeijer* genoemd. Jaarlijks, meestal op Hemelvaartsdag, moesten alle hofhorigen op de hoofdhof verschijnen om daar het

hoofdgeld te betalen, een symbolisch bedrag waarmee zij hun horigheid erkenden. De hofdag werd verder benut om uitspraken te doen over geschillen tussen hofhorigen onderling of tussen dezen en de grondeigenaar. Het gericht stond onder voorzitterschap van de hofmeijer, als vertegenwoordiger van de heer, bijgestaan door cournoten (*bij toerbeurt gekozen bijzitters bij het gericht*) en de gerichtsschrijver. Ook werd er wel eens een testament opgemaakt en kwamen *erfwinning*, *vrijkoop* en *opvaart* aan de orde, waarover bij de opvoering van de in scène gezette hofdag uitleg werd gegeven.

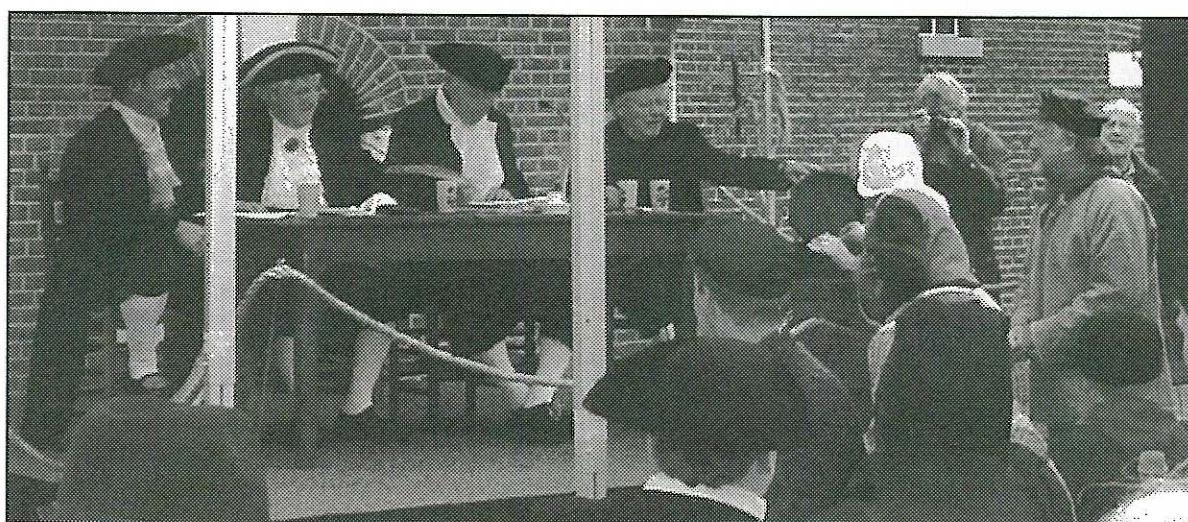

Opvoering van de hofdag

Aan de opvoering van de hofdag werd medewerking verleend door een aantal van de huidige bewoners van de vroeger horige boerderijen. De opvoering werd gedaan op het terrein van de Meijershof in de ochtend en middag van Hemelvaartsdag 2006. Bedoelde bewoners kwamen al vroeg, zo omstreeks 9.30 uur, gekleed in de mode van rond 1806 naar de Meijershof en wel lopend of met paard en wagen, al naar gelang hun toenmalige status dit mogelijk zou hebben gemaakt. Het gehele gezin kwam mee, behalve kinderen beneden 10 jaar. Ze waren allen verplicht deze gang te maken.

Het weer, dat voor deze dag als spelbreker was aangekondigd, bleek zich op enkele druppels regen na, ook aan de spelregels te houden. De belangstelling voor de hofdag was groot.

Een verteller gaf bij de verschillende dag-onderdelen een uitgebreide toelichting waarna het spektakel begon. Om ongeveer 10.00 uur opende de hofmeijer de zitting en heette iedereen welkom.

De boeren betaalden het hoofdgeld waarmee ze erkenden hofhorig te zijn. Achter de tafel v.l.n.r. een cournoot (bijzitter), de hofmeijer, de schrijver en nog een cournoot.

Vervolgens noemde hij de namen van alle horigen om na te gaan of ze wel ter hofdag gekomen waren. De boeren kregen bij het noemen van hun naam telkens de gelegenheid om het hoofdgeld te voldoen.

De kist waarin het hoofdgeld werd voldaan

Daarna kwamen de andere onderdelen aan bod:

- De **erfwinning**, waarbij de boer na de dood van zijn voorganger als nieuwe gebruiker van de boerderij een bepaald bedrag voldeed aan de hofmeijer wat met de naam erfwinning werd omschreven. Bij overlijden moesten de erfgenamen trouwens ook een bedrag neertellen en dat werd **versterf** genoemd. Trouwde de nieuwe boer, dan moest hij voor de zg. **opvaart en ingang in de echte** wederom een bedrag betalen.
- De **vrijkoop** werd afgesloten om uit de horigheid te komen. De te betalen som werd daarbij over alle gezinsleden omgeslagen. De hofmeijer had recht op een deel van de betaalde bedragen.
- Ook **geschillen** kwamen aan de orde, zoals vandaag een geschil over een perceelsgrens tussen twee boerenerven waarover echter nog geen uitspraak gedaan kon worden omdat nader onderzoek noodzakelijk was.
- Verder werd een **testament** vastgelegd waaruit bleek dat dit nog niet zo eenvoudig was. De aanvrager schrok uiteindelijk terug voor de kosten!

Na vaststellen van nalatigheden werd door de hofmeijer of zijn cournoten een boete opgelegd. Dat noemde men een **breuke**. Dat hield in dat de veroordeelde **een tonne bier** moest meebrengen op de volgende hofdag. Bij in gebreke blijven zou de straf zwaarder worden.

Overigens werden er ook vroeger op zo'n hofdag diverse biervaten aangeslagen en men liet het zich goed smaken!

Hiermee werd de voorstelling van de hofdag besloten waarna er door de aanwezigen, tegen een vergoeding, geproefd en gedronken kon worden onder het genot van gepaste muzikale ondersteuning. Ook werd een veldwachter op het terrein gesignaleerd. Al met al een geslaagde hofdag waar veel werd gelachen en waarvan velen genoten!

De veldwachter in vol ornaat...

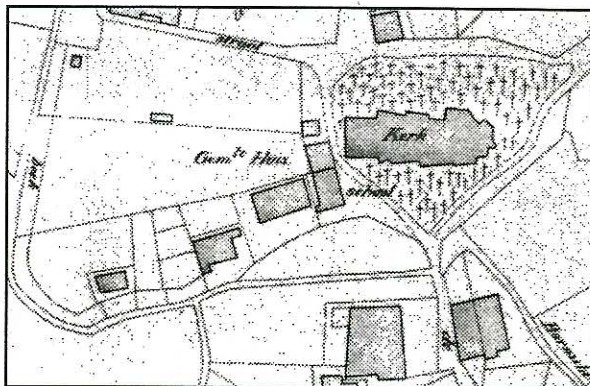
Redactie.

Het is nich genog allens te können; iej mot der ok op tied wean

MEESTER G.H. te VELTHUIS ONDERWIJZER TE BORNE

Wat vooraf ging

De openbare lagere school te Borne was in de 19^e eeuw gevestigd nabij de Oude Kerk in het centrum van het dorp. Meester Jordens was daar een gevierd leermeester die naar ieders tevredenheid zijn pupillen les gaf. In het jaar 1858 overleed hij echter. In zijn plaats werd de R.K. meester Wientjes benoemd. Het niet-katholieke deel der bevolking twijfelde echter aan zijn bekwaamheid en zon op maatregelen. Dit had tot resultaat dat er na een jaar een vergadering bijeengeroepen werd van de niet-katholieke burgers, n.l. hervormden, doopsgezinden en joden. Op deze vergadering werd besloten een bijzondere school op te richten. Een commissie van vijf personen ging aan de slag, met de doopsgezinde predikant J. Craandijk als voorzitter en de hervormde predikant W. v.d. Velde als secretaris. Er werden gelden ingezameld om het doel te bereiken. De baron van Twickel werd aangeschreven waarbij in de brief werd duidelijk gemaakt dat de opvolger van meester Jordens onder de maat presteerde en dat als beste oplossing werd gezien: het stichten van een bijzondere school.

De Openbare school bij de Oude Kerk

Een nieuwe bijzondere school

Het bleek een probleem om de benodigde gelden bijeen te krijgen. Want hoewel de grondwet van 1848 het mogelijk maakte om een bijzondere school te stichten, kon men daarbij niet op steun van de overheid rekenen. De overheid financierde slechts openbare scholen! Gelukkig bleek de baron van Twickel bereid een bedrag van f 400 te schenken voor dit doel. Een gelijk bedrag verkreeg men uit Amsterdam van ene heer H. Salm die met de uit Borne afkomstige mej. M. Stenvers getrouwd bleek te zijn. Verder zegde de Hervormde Kerk een jaarlijkse bijdrage van f 100 toe en de doopsgezinde gemeente gaf jaarlijks f 40. Ook Spanjaard zal zich wel niet onbetuigd gelaten hebben. Een veel groter bedrag werd echter door de Bornese bevolking bijeengebracht, zodat het stichten van een bijzondere school in zicht kwam.

Meester Te Veldhuis wordt benoemd

De commissie had goed rondgekeken naar een nieuwe leerkracht, vooral in de omgeving van Borne. Men vond meester G.H. te Veldhuis uit Azelo bereid naar Borne te komen. Deze schoolmeester had een goede naam in de wijde omgeving. Hij werd dan ook benoemd voor een periode van 5 jaar. De voorwaarden komen ons heden wel een beetje vreemd voor maar hij was er kennelijk tevreden mee. Zo ontving hij een jaarsalaris van f 300 en daarnaast f 50 voor zijn huishuur en f 25 voor de verwarming van het schoollokaal! Hij moest zelf voor de leermiddelen zorgen. Daar stond tegenover dat hij per kind nog eens f 2,60 per jaar aan schoolgeld ontving. Verder was hij verplicht aan kinderen van armlastige ouders gratis les te geven.

Meester G.H. te Veldhuis

Daarbij werd wel voor ieder van die kinderen een compensatie voor de leermiddelen gegeven van f 0,60 per jaar. Mocht hij het lesgeven aan zo'n grote groep niet alleen aan kunnen dan moest hij uit eigen middelen een hulponderwijzer nemen, zulks ter beoordeling van het schoolbestuur.

Opening van de nieuwe school

Het werd een eenklassige school die op 18 november 1859 feestelijk werd geopend. De lokatie werd gekozen aan de toen nog vrij nieuwe Peppelenlaan, thans Grotestraat, naast het latere fractiegebouwtje. Er waren reeds 125 schoolkinderen ingeschreven! De kinderen kregen bij het openingsfeest Deventer koek en de school kreeg een fraaie landkaart van Nederland van de commissie. De kinderen zongen het lied:

*Nog eenmaal klink'ons dankbaar lied
Uit onbeklemd borst,
Al zijn wij jong, toch klopt ons hart
Voor Vaderland en Vorst;
Wij minnen 't lieve Vaderland,
Den Koning, die 't regeert,
't Gewest, het dorp, en deze school:
't Wordt al door ons geëerd.*

Zo volgden nog enkele strofen en daarmee besloot men de feestelijkheden. De gewone schooldagen zouden snel een aanvang nemen.

Het gebouw van Christelijke Belangen werd gebouwd op de plaats waar in 1859 de eerste bijzondere school werd neergezet. Het stond aan de kant van Villa Elisabeth. Links achter is de conciërgewoning nog te zien die later als fractiegebouwtje dienst heeft gedaan. Het gebouw is in 1943 afgebrand.

Drie groepen kinderen in één lokaal

Reeds gemeld is dat de school uit slechts een lokaal bestond. Dit had tot gevolg dat alle kinderen bij elkaar in hetzelfde lokaal les zouden krijgen. Daarom werden ze in drie groepen gesplitst. De groten zaten in de meest linkse rij, de kleinen aan de rechterkant en de middengroep zat er tussen in. Het zal voor Te Velthuis een hele toer zijn geweest om al die kinderen rustig bezig te houden. Zoals gezegd stond in zijn contract echter, dat het bestuur hem kon verplichten een hulponderwijzer aan te stellen (voor eigen rekening). Maar Te Veldhuis heeft bijna zijn hele loopbaan alleen les gegeven. Een prestatie van formaat! Wel heeft hij wel eens een zg. kwekeling (stagiair) in zijn school gehad. Dat was b.v Bernard

Nieuwenhuys (van Boom's Gait). Deze man werd later onderwijzer in Amsterdam. Ook zijn zoon Willem en ene Hendrik Buysman zijn een tijdje zijn assistent geweest.

Een der klassen van meester Te Velthuis

In zijn eentje heeft hij echter zeer goed onderwijs gegeven en nog wel aan drie klassen tegelijk! Dit komt ook naar voren uit de nog tot heden toe bekende verhalen over deze legendarische onderwijzer. Wel gaat het verhaal dat als de kinderen het al te bont maakten er een van de oudere leerlingen op een bank gezet werd en met een lei op zijn knieën moest noteren wie de boosdoeners waren...

De *kèkeltrientjes* werden dan voor straf in de "babbelij" gezet. Meestal kletsten ze daar vrolijk verder. Dat stopte echter snel als de meester zich er mee ging bemoeien en hen toesprak met: *Mèken, wat bist du oet den aard e-slagen, as ik dan an dien moeder denke, altied vlietig en bedaard..*". Met zo'n toespraak maakte hij indruk en het probleem was snel over.

Uit een andere bron komt het verhaal dat de meester zich erg inspande om de kinderen zuinigheid bij te brengen. Zo hing hij de schoolplaten niet met spijkers op, maar met de halfronde uiteinden van de kroontjespennen! Verder maakte hij zelf, in de "grote vakantie" (die slechts 14 dagen duurde), leeskaarten die hij dan ook zelf van illustraties voorzag. Zo waren er leeskaarten met de nadruk op klinkers, maar ook op medeklinkers.

Tevredenheid werd bijgebracht tijdens de zangles met liedjes waarvan de tekst door de meester zelf was geschreven b.v.:

*D'oogst is daar, het wordt vacantie,
O, wat heb ik nu een pret.
Rogge maait men, rogge haalt men,
Vroeg is 't landvolk uit het bed.*

*Ziet, daar haalt men het hooi nog binnen,
Blij ziet men de wagen gaan.
Kind'ren juub'len, menschen juichen,
Oogsten hier en oogsten daar.*

En zo ging het nog een hele tijd verder. Ook liedjes over andere onderwerpen werden door hem gemaakt, b.v. over de jaargetijden:

*De winter komt zijn afscheid brengen,
Ik zie met vreugde de dagen lengen,
De lieve lente nadert weer;
Dit jaargetij maakt U en mij
Verheugd en blij.*

Ook de godsdienst kwam rijkelijk aan bod zoals uit dit liedje blijkt:

*God vaart op zijn wagen
En de mensch verbleekt,
Als door donderslagen
De eeuwige Almacht spreekt.*

Talrijk zijn de onderwerpen die hij in versvorm wist te vangen. Zo schreef hij over dierenbescherming, de natuur, het Oud- en Nieuwjaar en nog veel meer.

Leermiddelen en vertellen

De leermiddelen waren, zoals gezegd, voor rekening van de onderwijzer. Boekjes werden dan ook gebruikt tot ze van ellende uiteen vielen. Enkele titels van de rekenboekjes zijn **Regel van drieën** van Boeser-Baudet en **Denkt en rekt**. Voor lezen waren er de boekjes **Rood, wit en blauw**, **De viooltjes**, **De kinderen van de buitenman** en **Wees beleefd**.

Niet altijd werden de boekjes gebruikt, de meester begon soms te vertellen, iets wat hij prachtig kon. Het ging dan meestal over episoden uit de vaderlandse geschiedenis. Daarbij had hij wel zo zijn eigen voorkeuren en interpretaties! Zo sprak hij b.v. over het feit dat de Nederlanders braaf en moedig waren maar de Spanjaarden, zoals Philips II en Alva, schurken. Hij kon zo prachtig vertellen dat hij bij de herdenking van de dood van Willem van Oranje op 10 juli 1884 bijna de hele klas aan het snikken kreeg!

Er was ook een avondschool. Daar kon je b.v. een vreemde taal leren. Vrijdagsavonds was het vertelavond. De les was dan van 6-7 uur, maar daarvoor moest wel 10 cent worden betaald. Op zaterdag werd de schooldag altijd besloten met een gezang: *Geloofd zij God met diepst ontzag*. De meester speelde dan op het kleine orgeltje dat vroeger dienst had gedaan in de doopsgezinde kerk. Verder werd er veel gezongen. Meestal liederen met een bekende melodie waarop de meester een eigen tekst had gemaakt. Het zingen is veel schoolkinderen erg goed bekomen. Ze hadden het voor geen goud willen missen en er werd later nog veel over die heerlijke uren gepraat.

Eens per jaar, op 18 november, was het extra feestelijk. Het was de stichtingsdag van de school. 's Morgens was het echter wel spannend. Er werd begonnen met een examen. Dan kwamen de schoolbestuurders de resultaten van het afgelopen jaar beoordelen. De meester stelde dan moeilijke vragen en de kinderen voelden zich daarbij niet erg op hun gemak. Maar 's middags was het echt feest. De kinderen kregen warme chocolademelk en krentenbroodjes. Dat waren onvergetelijke uren...

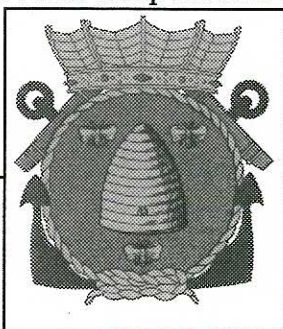
Aan alles komt een einde

Meester Te Velthuis begon in Borne in het jaar 1859. Hij hield het vol tot in het jaar 1891, het jaar waarin hij overleed. Velen hebben hem op zijn laatste gang begeleid. Lovende woorden zijn aan zijn graf gesproken over de geliefde en energieke MEESTER. Hij heeft op zijn tijdgenoten een onuitwisbare indruk achtergelaten. Zo sterk zelfs dat nog heden door ouderen onder ons, via overleveringen, met ontzag wordt gesproken over deze bijzondere man die zijn vak zo intens tot zijn levensdoel heeft gemaakt.

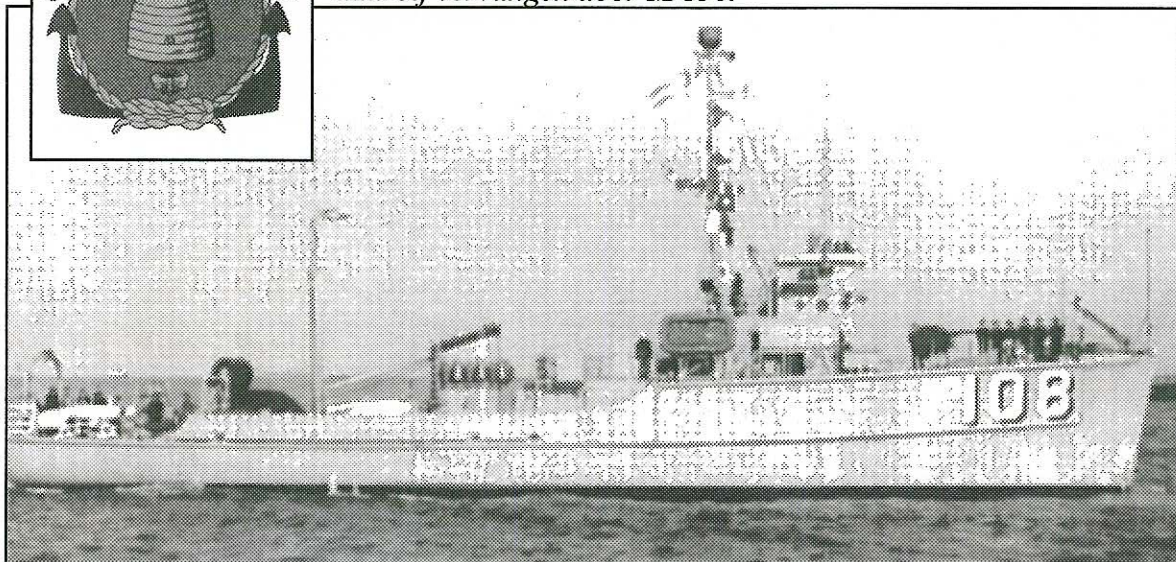
Chroniqueur.

DE Hr. Ms. BORNE HIELP DE ZEE MIJNENVRIJ TE MAKEN

De naam Borne is een reeks van jaren op zee te zien geweest. De Koninklijke Marine had namelijk een schip, een kust-mijnenveger, die met de naam Borne werd aangeduid. Het was een der 14 houten schepen uit de "Beemster klasse". Een serie waarvan alle schepen als naam een Nederlandse plaatsnaam voerden die met een "B" begon. De klasseaanduiding komt van het eerste schip uit deze serie die "Beemster" was gedoopt.

Het marine-embleem van de "Hr.Ms. Borne" en het schip zelf. De foto van het schip dateert nog uit de tijd van voor de overdracht ervan aan de Koninklijke Marine. Het nummer 108 werd daarbij vervangen door M 850.

De schepen, waarvan de kiel werd gelegd in de U.S.A. in 1952, werden gebouwd op de werven van Tampa Marine Cy. in Florida. Het waren relatief kleine schepen met een lengte van iets minder dan 44 m met een breedte van 8,8 m. Bij een diepgang van 2,51 m hadden ze een waterverplaatsing van 364 ton. Met een aandrijving van twee dieselmotoren van 880 pk op 2 schroeven, kon een snelheid van 13,6 mijlen (= 25,2 km) per uur worden gehaald. De schepen werden aan Nederland overgedragen in het kader van de wederzijdse hulpverlening. De indienststelling van de Hr.Ms. Borne was op 3 december 1953 met als nummer M 850, nadat het Amerikaanse nummer 108 was verwijderd. Het schip was uitgerust met 2 luchtdoelmitrailleurs van 20 mm en had een 37 koppige bemanning.

Commandant Lt. T.H. de Meester voer met zijn bemanning het schip begin 1954 in een konvooi van 6 schepen naar Den Helder, onderweg geteisterd door een storm met windkracht 10! Ze kwamen echter alle, op 29 april 1954, behouden in Den Helder aan. De Bornse burgemeester Kaufmann heeft het schip daar nog mogen bezichtigen. De schepen werden ingedeeld in squadron 123 later in 122 in Hellevoetsluis. Na een grote onderhoudsbeurt werd de Borne in 1972 ingedeeld in squadron 31 in Vlissingen. In 1974 kwam ook daar een einde aan en werd het schip buiten dienst gesteld. Einde van een schip dat veel heeft betekend bij het mijnenvrij maken van de noordelijke handelsroute naar de Oostzee en het gebied noordelijk van de Waddenzee.

Redactie.

WOLVEN GESIGNALEERD OP LANDGOED WELEVELD !

Op het Landgoed Weleveld zijn wolven gezien. Het gebied dat vroeger met "Wolvenveld" werd aangeduid, doet zijn naam dus weer eer aan. Naar verluid zijn de dieren niet gevaarlijk voor de mens. De landgoedeigenaar is zeer gelukkig met dit feit en juicht het van harte toe dat een kleine wolvenpopulatie thans weer in deze streek wordt aangetroffen. In het voor- en najaar, als alle begroeiing laag of kaal is, kunnen ze vanaf de weg gemakkelijk worden waargenomen. In de loop van het jaar zullen ze waarschijnlijk, beschermd door de dan aanwezige begroeiing, minder goed te zien zijn. Afijn, oordeelt u zelf. Het is de moeite waard ze, op enige afstand, met eigen ogen te aanschouwen!

JAAP GROOTENBOER GEDECOREERD

"Het heeft de Koningin behaagd" om ons medelid en oud-bestuurslid Jaap Grootenboer te decoreren en hem daarbij te benoemen tot Lid in de Orde van Oranje Nassau. Nadat hij, zoals dat gebruikelijk schijnt te zijn, onder valse voorwendselen naar de plek van uitreiking was gelokt, werden hem door burgemeester Brekelmans van Borne de daarbij behorende versierselen opgespeld.

In zijn toelichting memoreerde de burgervader dat Jaap veel betekend heeft en nog steeds betekent voor het dorp Borne en omgeving. Naast oud-ambtenaar der gemeente was en is hij actief op vele fronten. De lijst is lang, maar om enkele punten te noemen: Secretaris Stichting Bussemakerhuis, bestuurslid Heemkundevereniging, secretaris Jaarboek Twente, Lid gemeentelijke Monumentencommissie, bestuurslid Stichting 50 jaar na dato, secretaris Stichting tot behoud Joodse begraafplaatsen, auteur boek De Oude Kerk van Borne, enz., enz. Hij heeft deze eer ruimschoots verdiend", zei de spreker.

Wij feliciteren Jaap hierbij namens bestuur en leden van de Heemkundevereniging Bussemakerhuis.

VAN DE BESTUURSTAFEL

Nieuwe leden

In het eerste halfjaar van 2006 mochten wij wederom een aantal nieuwe leden verwelkomen.

De nieuwe leden zijn:

De heer en mevrouw H. Lammertink uit Borne;

De heer en mevrouw H. Metz uit Borne;

Mevrouw M. Hesselman-Mar uit Borne;

De heer B. Volkers uit Borne;

De heer A.H. Nijhof uit Delft;

De heer H.A. Westerik uit Almelo;

We hopen dat ook deze nieuwe leden zich binnen onze vereniging thuis zullen voelen.

Mocht u als lezer nog mensen in uw naaste omgeving kennen die interesse hebben in de geschiedenis van onze leefomgeving en in het doen en laten van de mensen die hier vroeger woonden, laat het ons dan weten. Een folder met informatie over onze vereniging is bij het secretariaat verkrijgbaar met daarbij een inschrijvingsformulier voor aanmelding als lid.

Data om alvast te noteren

In het seizoen 2006/2007 hebben we de volgende data vastgelegd voor verenigingsactiviteiten:

Woensdag	18 oktober 2006	donderdag	11 januari 2007
Dinsdag	28 november 2006	woensdag	14 februari 2007
		dinsdag	20 maart 2007
		woensdag	25 april 2007

Te zijner tijd hoort u via onze convocaties welke de invulling van de avonden wordt gegeven.

Boekenfonds

In *Boorn en Boerschop 2006-1* zijn de doelstelling en de uitgangspunten van het fonds toegelicht. Het beheer van het boekenfonds wordt nu tijdelijk waargenomen door Jan ter Beke.

Inmiddels is de tweede druk van het boek *De Hof te Borne* van Henk Woolderink verschenen. Het boek is te verkrijgen bij de secretaris, de prijs is nog steeds € 15,00.

Het archief

De Heemkundevereniging ontvangt af en toe historisch materiaal. Daar zijn wij natuurlijk erg blij mee. Op de zolder van de *Oale schöp* hebben wij nu een onderkomen met opslagruimte verkregen. Het is de bedoeling om in *Boorn en Boerschop* de schenkingen te vermelden en te verantwoorden, bijvoorbeeld - van mevrouw R. van Harten: haar hele archief-.

Met het archiveren zullen wij binnenkort beginnen; **als u hierbij wilt helpen, dan graag!**

Beschikt u over heemkundig materiaal of heeft u voorwerpen in uw bezit, om te behouden of ter publicatie, dan zouden wij daarover graag geïnformeerd willen worden. U kunt hiervoor contact opnemen met een van de bestuursleden.

BORNE HEEFT EINDELIJK EEN EIGEN MUNTSTUK

Ter gelegenheid van de viering van het 800-jarig bestaan van Borne is op initiatief van de Rotary Delden/Borne door 's Rijksmunt in Utrecht een munt uitgegeven met een waarde van 2 euro.

De viering van het 800 jarig bestaan heeft als uitgangspunt het jaar 1206 waarin de naam Burgunde (=Borne) voor het eerst schriftelijk wordt vermeld. Dit was bij gelegenheid van een ruiling van bezittingen tussen de Abt van Ruinen en de Bisschop van Utrecht. Hierbij kwam o.m. de Kerk van Borne in Utrechts bezit. Omdat de kerk er reeds was moeten we ervan uitgaan dat Borne ouder is dan 800 jaar. De juiste ouderdom van het dorp is tot nu toe niet vast te stellen.

Een zijde van de munt is bedrukt met het wapen van Borne: aan de rand de aanduiding van de eerste en de huidige naam van ons dorp en de vermelding 800 jaar. De andere zijde van de munt is bedrukt met al de namen die ons dorp heeft gehad tussen 1206 en 2006.

Bijzonderheden van de munt:

Ontwerp	: Bert Nijenhuis, Boekelo
Muntmeester	: M.T. Brouwer
Meesterteken	: koerszettende zeilen
Muntteken	: Mercuriusteken (zoals op alle nederlandse munten)
Gewicht	: 6,6 gram
Doorsnede	: 26 mm
Dikte	: 1,8 mm
Materiaal	: Cupro-nikkel
Aantal	: 20.000 stuks
Waarde	: 2 Euro
Prijs	: 2 Euro

De Bornse juwelier Marcel Boonk heeft ook een aantal exemplaren van de munt in zilver laten slaan die in een fraaie cassette worden aangeboden voor € 27,50 per stuk exclusief BTW. De gewone munten zijn via de banken RABO, ABN-AMRO en S.N.S in Borne te koop en kunnen, als ze overkompleet zouden zijn na 31 december, nog tot 15 februari 2007 bij deze banken worden omgewisseld voor normale euro's. In de pers was sprake van verschillende soorten munten. Er is slechts een munt gesignaleerd. De aankondiging zal dus wel op een vergissing berusten.

De munt is alleen in Borne een wettig betaalmiddel voor een periode vanaf de presentatie op 11 mei tot en met 31 december van dit jaar.

Nog leverbare uitgaven via de Heemkundevereniging Bussemakerhuis

Titel:	Prijs:	
	Niet-leden	Leden
Rond Horst en Hof te Borne (1981)	2,50	2,00
Borne, historie en volksverhalen (1987)	5,00	4,00
Landweren, Borgen & Postwegen (1990)	7,50	6,00
Borne Archeologisch (1995)	5,00	4,00
J.B. Schoemaker, een Twentse Heelmeester i.d. 19 ^e eeuw (1999)	7,50	6,00
Veertig jaar later, jubileumuitgave (2002)	7,50	6,00
Kerken en begraven in Zenderen (2005)	6,25	5,00
Periodiek Boorn en Boerschop (diverse jaargangen)	3,00	2,50
Kadastrale Atlas 1832, Borne/Weerselo (2005) boek/kaartenmap	40,00	35,00
Och ewig is so lang, historie Weleveld (2003); alleen voor leden	-	27,95

De uitgaven zijn verkrijgbaar bij ons secretariaat, Zuid Esch 31 te Borne, tel 074 266 31 60 (enkele boeken ook in de boekhandel).

Prijzen exclusief verzendkosten.

**Voor uw taxatie
van
onroerend goed**

in verband met boedelscheiding,
suksessie - verkoop.

Tevens onteigeningsdeskundige en
boerderijen bemiddeling.

J.F.M. Hassels Mönning

makelaar en beëdigd taxateur
Lid Agrarische Sectie

Watertorenstr. 14 - Borne - Tel. 074-661581

Grafiek als kunst

kleur in beeld

HASSINK DRUKKERS HAAKSBERGEN

| Postbus 177 | 7480 AD Haaksbergen |
 Handelsstraat 1 | t [053] 572 17 77 | f [053] 572 62 75 | hdh@hassink.nl | www.hassink.nl